

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
ŞANLIURFA VE KAHRAMANMARAŞ'TA OKULLARDA MEYDANA GELEN OLAYLAR İLE ÇOCUKLARIN
DİJİTAL ORTAMLARDA KARŞILAŞTIKLARI RİSKLER VE OLUMSUZ ETKİLERİN TÜM YÖNLERİYLE ELE
ALINARAK ARAŞTIRILMASI, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ GELİŞTİRİLMESİ VE BENZER OLAYLARIN ÖNLENMESİ
İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN

MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU
(10/4004, 4005, 4006, 4007, 4008, 4009)

TUTANAK DERGİSİ

7'nci Toplantı
24 Haziran 2026 Çarşamba

(TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı tarafından hazırlanan bu Tutanak Dergisi'nde yer alan ve kâtip üyeler tarafından okunmuş bulunan her tür belge ile konuşmacılar tarafından ifade edilmiş ve tırnak içinde belirtilmiş alıntı sözler aslına uygun olarak yazılmıştır.)

İÇİNDEKİLER

I.- GÖRÜŞÜLEN KONULAR

II.- OTURUM BAŞKANLARININ KONUŞMALARI

1.- Komisyon Başkanı Yusuf Beyazıt'ın, bugün Komisyonda sivil toplum örgütlerinin dinleneceğine, Komisyonun çalışma takvimine, yapacağı çalışma ziyaretlerine ve dinlemeyi düşündükleri kurum ve kuruluşlara ilişkin açıklaması

2.- Komisyon Başkanı Yusuf Beyazıt'ın, Komisyonun planlanan çalışma takvimine, çalışma ziyaretlerine ve dinleyeceği kurum ve kuruluşlara ilişkin açıklaması

III.- SUNUMLAR

1.- TED Eğitim ve Düşünce Merkezi (TEDMEM) Koordinatörü Nilgün Demirci Celep'in, bu konudaki kavramsal çerçeve, verilerle Türkiye'deki mevcut durum ve uluslararası deneyimler ile referans alınabilecek ülke örnekleri hakkında sunumu

2.- TED Eğitim ve Düşünce Merkezi (TEDMEM) Direktörü Sabiha Sunar'ın, TEDMEM olarak bu konuda durdukları nokta, temel çıkarımları, temel mesajları, değerlendirmeleri ve önerileri hakkında sunumu

3.- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (TÜRK PDR-DER) Genel Başkan Vekili Profesör Doktor Erdal Hamarta'nın, Derneğin okullarda meydana gelen şiddet olaylarıyla ilgili görüşleri ve önerileri hakkında sunumu

4.- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Kalkınma Programı Direktörü Hüseyin Ekrem Cunedioğlu'nun, şiddet olaylarının makro boyutta ele alınması, gözlemledikleri sorunlar ve çözüm önerileri hakkında sunumu

IV.- MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONLARI

A) Görüşmeler

1.- TEDMEM Koordinatörü Nilgün Demirci Celep, TEDMEM Direktörü Sabiha Sunar, Türk PDR-DER Genel Başkan Vekili Profesör Doktor Erdal Hamarta ve TEPAV Kalkınma Programı Direktörü Hüseyin Ekrem Cunedioğlu tarafından yapılan sunumlara ilişkin görüşme

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
ŞANLIURFA VE KAHRAMANMARAŞ'TA OKULLARDA MEYDANA GELEN OLAYLAR İLE ÇOCUKLARIN
DİJİTAL ORTAMLARDA KARŞILAŞTIKLARI RİSKLER VE OLUMSUZ ETKİLERİN TÜM YÖNLERİYLE ELE
ALINARAK ARAŞTIRILMASI, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ GELİŞTİRİLMESİ VE BENZER OLAYLARIN ÖNLENMESİ İÇİN
ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN
MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU
(10/4004, 4005, 4006, 4007, 4008, 4009)

-----0-----
7'nci Toplantı
24 Haziran 2026 Çarşamba
-----0-----

I.- GÖRÜŞÜLEN KONULAR

TBMM Şanlıurfa ve Kahramanmaraş'ta Okullarda Meydana Gelen Olaylar ile Çocukların Dijital Ortamlarda Karşılaştıkları Riskler ve Olumsuz Etkilerin Tüm Yönleriyle Ele Alınarak Araştırılması, Çözüm Önerileri Geliştirilmesi ve Benzer Olayların Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu saat 14.20'de açıldı.

Komisyon Başkanı Yusuf Beyazıt,

Bugün Komisyonunda sivil toplum örgütlerinin dinleneceğine, Komisyonun çalışma takvimine, yapacağı çalışma ziyaretlerine ve dinlemeyi düşündükleri kurum ve kuruluşlara,

Komisyonun planlanan çalışma takvimine, çalışma ziyaretlerine ve dinleyeceği kurum ve kuruluşlara, ilişkin açıklama yaptı.

TED Eğitim ve Düşünce Merkezi (TEDMEM) Koordinatörü Nilgün Demirci Celep tarafından, bu konudaki kavramsal çerçeve, verilerle Türkiye'deki mevcut durum ve uluslararası deneyimler ile referans alınabilecek ülke örnekleri,

TED Eğitim ve Düşünce Merkezi (TEDMEM) Direktörü Sabiha Sunar tarafından, TEDMEM olarak bu konuda durdukları nokta, temel çıkarımları, temel mesajları, değerlendirmeleri ve önerileri,

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (TÜRK PDR-DER) Genel Başkan Vekili Profesör Doktor Erdal Hamarta tarafından, Derneğin okullarda meydana gelen şiddet olaylarıyla ilgili görüşleri ve önerileri,

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Kalkınma Programı Direktörü Hüseyin Ekrem Cunedioğlu tarafından, şiddet olaylarının makro boyutta ele alınması, gözlemledikleri sorunlar ve çözüm önerileri,

Hakkında sunum yapıldı.

TEDMEM Koordinatörü Nilgün Demirci Celep, TEDMEM Direktörü Sabiha Sunar, Türk PDR-DER Genel Başkan Vekili Profesör Doktor Erdal Hamarta ve TEPAV Kalkınma Programı Direktörü Hüseyin Ekrem Cunedioğlu tarafından yapılan sunumlara ilişkin görüşme yapıldı.

Komisyon gündeminde görüşülecek başka konu bulunmadığından, 30 Haziran 2026 Salı günü saat 15.00'te toplanmak üzere saat 17.11'de toplantıya son verildi.

24 Haziran 2026 Çarşamba

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 14.20

BAŞKAN: Yusuf BEYAZIT (Tokat)

BAŞKAN VEKİLİ: Lutfiye Selva ÇAM (Ankara)

SÖZCÜ: İsa Mesih ŞAHİN (İstanbul)

KÂTİP: İbrahim ÖZYAVUZ (Şanlıurfa)

----- 0 -----

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Komisyonumuzun değerli üyeleri, kıymetli basın mensupları, değerli uzmanlarımız, değerli raportörlerimiz; hepiniz hoş geldiniz.

Şanlıurfa ve Kahramanmaraş'ta Okullarda Meydana Gelen Olaylar ile Çocukların Dijital Ortamlarda Karşılaştıkları Riskler ve Olumsuz Etkilerin Tüm Yönleriyle Ele Alınarak Araştırılması, Çözüm Önerileri Geliştirilmesi ve Benzer Olayların Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonumuzun 7'nci Toplantısı için bir aradayız.

Toplantı yetersayımız vardır, toplantıyı açıyorum.

II.- OTURUM BAŞKANLARININ KONUŞMALARI

1.- Komisyon Başkanı Yusuf Beyazıt'ın, bugün Komisyonda sivil toplum örgütlerinin dinleneceğine, Komisyonun çalışma takvimine, yapacağı çalışma ziyaretlerine ve dinlemeyi düşündükleri kurum ve kuruluşlara ilişkin açıklaması

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Değerli milletvekilleri, bir önceki toplantımızda sendikalarımızı dinlemiştik, bu toplantıda sivil toplum örgütlerimizi dinlemeye devam edeceğiz.

Şimdi gündem maddelerimize geçeceğiz.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, çalışma sistemi olarak bugünkü toplantımızda demokratik bir toplumun sağlıklı işlemesi açısından önemli işlevler üstlenen sivil toplum örgütlerimizi dinleyeceğiz. Türk Eğitim Derneğinin düşünce kuruluşu olan TEDMEM Direktörü Doktor Sabiha Sunar'ı ve TEDMEM Koordinatörü Doktor Nilgün Demirci Celep'i, yine Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Genel Başkan Vekili Profesör Doktor Erdal Hamarta'yı, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Kalkınma Programı Direktörü Hüseyin Ekrem Cunedioğlu'nu beraberce dinleyeceğiz.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, değerli hocalarımıza, değerli dernek başkanlarımıza söz vermeden önce çalışma takvimimizle ilgili bazı bilgileri sizinle paylaşmak istiyorum. Biliyorsunuz, Meclisin temmuz ayının sonunda tatile girmesi söz konusu olacak. Onun için bundan sonraki toplantılarımızı salı ve çarşamba günü yine 14.15 olarak değerlendirelim, haftanın iki günü olarak bu çalışmayı planlayalım.

Onun dışında, değerli arkadaşlar, perşembe günü Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığına gideceğiz saat on birde, yani yarın orayı ziyaret edeceğiz. Milletvekili arkadaşlarımızın -çünkü dinleyeceğimiz en önemli kurumlardan biri orası- sabah orada olmalarında fayda mülahaza ederim ama çalışma takvimi olarak önümüzdeki zaman dilimi içerisinde İstanbul'da bir öğretmenimizin yine bir öğrenci tarafından vurulma hadisesi vardı, bir de Mersin'de bir yaralama hadisesi vardı. Biz İstanbul ziyareti yapalım, onu da cuma, cumartesi veya sizin takdirinize göre pazar, pazartesi olarak iki gün olarak planlayalım ve İstanbul'daki o çalışmamızı il dışı ziyareti olarak değerlendirelim diye düşünüyorum. Onun tarihini de NATO'nun Ankara'daki toplantısının haftasını boş geçeceğiz, ondan sonraki hafta başında veya ondan sonraki hafta sonuna göre ayarlayıp değerlendireceğiz, eğer uygun görürseniz.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - NATO toplantısı kaçında?

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - NATO 7-8'inde. O hafta Meclis çalışmayacak biliyorsunuz.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Hafta sonu yapalım.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Onu konuşalım arkadaşlar, değerlendirelim.

Bizim dinlemeyi düşündüğümüz, ben bu konuda bunları sizinle paylaşıyorum ki bundan sonraki çalışmalarımızda belki sizin de teklif edeceğiniz değerlendirmeler olabilir. Biz planlayacağımız bir zaman dilimi içerisinde TOGED yani Türkiye Oyun Geliştireceği Derneğini, OYUNDER'i Oyun Tasarımcıları, Geliştiricileri, Yapım ve Yayımcıları Derneğini, Türkiye Bilişim Derneğini, Türkiye Spor Federasyonunu dinleyeceğiz. Kamu kurumları olarak da Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Genel Müdürlüğü ve Teftiş Kurulunu burada dinleyeceğiz. İçişleri Bakanlığında Jandarmayı ve Emniyette çocuk şubelerle ilgili birimleri ona göre değerlendirip dinleyeceğiz, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında Çocuk Hizmetleri Genel Müdürü ve Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürünü dinleyeceğiz, Adalet Bakanlığında da Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri sorumlusunu dinleyeceğiz, Sağlık Bakanlığında Ruh Sağlığı Dairesiyle ilgili iletişime geçeceğiz, Gençlik ve Spor Bakanlığında da dinlemeyi istiyoruz, RTÜK'ü de burada değerlendireceğiz, Türkiye Cumhuriyeti Siber Güvenlik Başkanlığını da ziyaret olarak planlayacağız eğer sizler de uygun görürseniz.

ŞENOL SUNAT (Manisa) - Yarınki değil, değil mi Başkanım?

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Yok, yarınki değil, yarınki İçişleri Bakanlığı, onu daha sonra planlayacağız.

Ayrıca, Meta platformları, Facebook ve Instagram, Google platformları, Youtube, yine "X" eski adı Twitter, TikTok; bunlarla ilgili yetkililerin Türkiye sorumlularını burada dinleyerek dinleme olaylarını, değerlendirmelerimizi tamamlayıp rapor aşamasına geçeceğiz.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Buna şeyi de ekleyelim Başkanım, hiç medyayı dinlemedik.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - RTÜK mü?

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - RTÜK değil, diziler, bu işlerin en büyük sebeplerinden biri diziler. RTÜK kamu kuruluşu sonuçta, ben de eski üyesiyim RTÜK'ün. RTÜK'ü istediğimiz kadar dinleyelim, yaptırım uyguluyor, denetleyici kurum ama yani o kadar çok şey var ki Pana Film falan demiştik, ben yazmıştım, size vermiştim; bence onları dinlemekte fayda var, takdir sizin tabii ki.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Tamam.

İSA MESİH ŞAHİN (İstanbul) - Başkanım, bir de uygulamadaki doğrudan muhataplarımız öğretmenlerin de bence bu Komisyonla dinlenmesi gerekir. Yani bir gün fazla çalışalım ama öğretmenlerimizi dinleyelim, takdir sizin.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Çok doğru söylüyorsunuz.

ŞENOL SUNAT (Manisa) - "Öğretmenlerimiz" derken?

İSA MESİH ŞAHİN (İstanbul) - Millî Eğitimde görev yapan öğretmenler.

ŞENOL SUNAT (Manisa) - Nasıl seçeceğimiz önemli.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Şöyle seçelim: Bir rehber öğretmen, bir sınıf öğretmeni, bir okul idarecisi/yöneticisi, bunları dinleriz. Eğer o konuda isimler verecek olan arkadaşlarımız olursa birden fazla isimleri de alarak değerlendiririz.

ŞENOL SUNAT (Manisa) - Ankara'dan mı?

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Ankara'dan dinleriz tabii.

ZUHAL KARAKOÇ (Kahramanmaraş) - Komisyonun başında olan isimler var Talim ve Terbiyede vesaire biliyorsunuz, oralardan olabilir.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Evet, sizin vereceğiniz isimleri de değerlendireceğimiz isimleri de beraberce değerlendiririz, son derece iyi olur.

Evet, ben görsel basınımıza teşekkür ediyorum. Meclis TV bir görüntü almak için biraz daha bekleyebilir, onun özel bir ricası oldu bizden. Diğer arkadaşlara teşekkür ediyorum.

İlk sözü sunum için TEDMEM Koordinatörü Sayın Doktor Nilgün Demirci Celep'e veriyorum.

Nilgün Hanım, süreniz on dakika. Çünkü yirmi dakika süre içerisinde diğer arkadaşımız da on dakikayı kullanacak. Bütün konuşmacılar içerisinde şunu istihdam ediyorum: Zaten arkadaşlarımız daha sonra sizlere soru soracaklar. O sorular esnasında onlara cevap verirken de değerlendirmelerinizi yapacaksınız. Bugün bir de Genel Kurulumuzda Sayıştay seçimiyle ilgili bir çalışmamız var. Biraz, bu konuda, sürele uyarsak... Süreyi oradan başlatacağım, ona göre değerlendireceğiz.

Nilgün Hanım, buyurun, söz sizde.

III.- SUNUMLAR

1.- TED Eğitim ve Düşünce Merkezi (TEDMEM) Koordinatörü Nilgün Demirci Celep'in, bu konudaki kavramsal çerçeve, verilerle Türkiye'deki mevcut durum ve uluslararası deneyimler ile referans alınabilecek ülke örnekleri hakkında sunumu

TEDMEM KOORDİNATÖRÜ NİLGÜN DEMİRCİ CELEP - Teşekkür ediyorum.

Sayın Başkanım, değerli vekiller; öncelikle, bu önemli konuda görüşlerimizi sunma fırsatı verdiğiniz için TEDMEM adına ben teşekkür etmek istiyorum.

Biz TEDMEM olarak Urfa ve Maraş'ta meydana gelen bu okul saldırıları, olayları sonrası okul güvenliği meselesini gündemimize yeniden aldık ve bu kapsamda hem Türkiye'deki güncel verileri inceledik hem uluslararası araştırmalara baktık hem de uluslararası deneyimler bize neler söylüyor, bunları incelemeye başladık. Bu sunumda da bu incelemelerimiz sonucunda elde ettiğimiz verilerin bir kısmını sizlerle paylaşmaya çalışacağız.

Sunumumuz genel hatlarıyla iki ana kısımdan oluşuyor. İlk kısımda ben kısaca kavramsal çerçeveyi ortaya koyacağım, sonra verilerle Türkiye'de mevcut durum neler söylüyor, bundan bahsedeceğim ve son olarak uluslararası deneyimler bize neyi işaret ediyor, bundan bahsedeceğim. Bunun ardından, ortaya koyduğumuz bu veriler ve arka plan ışığında Sabiha Hocam da TEDMEM olarak bizim bu konuda durduğumuz nokta, temel çıkarımlarımız, temel mesajlarımız, değerlendirme ve önerilerimiz neler, onları sizlerle paylaşıyor olacak.

Dilerseniz, kavramları çok kısa netleştirmekle başlayalım. Bizim TEDMEM olarak temel vurgumuz, şiddetin bir semptom olduğu yönünde. Bu ne demek? Yani burada asıl sorun, şiddetin kendisi değil, şiddetin beslendiği zemin. Okulda karşımıza çıkan bu şiddet olayları aslında bireysel, toplumsal, daha derinde yer alan çeşitli sorunların dışı vurumu. Dolayısıyla, semptomu yani hastalık olmayan bir şeye odaklanmak, yeterli bir çözüm elde etmemize maalesef olanak sağlamıyor ve zaman zaman da -az sonra ülke örneklerinde göstereceğim gibi- başka sorunlar da doğuruyor. Şiddet çok katmanlı bir ekosistem ürünü, sorunu. Buna sunumun ikinci kısmında Sabiha Hocam daha detaylı değinecek. Ben şimdi okul güvenliğiyle devam etmek istiyorum.

Biz uluslararası literatürü incelediğimizde literatür bize okul güvenliğinde iki boyut olduğunu gösterdi. Bunlar "security" ve "safety." Biz Türkiye'de güvenlik olarak geçiyoruz ama arada nüanslar var. "Security" dediğimizde, okulun fiziksel korunma boyutu yani dış tehditlere karşı korunmasından bahsediyoruz. "Safety" dediğimizde de psikolojik olarak güvende hissetme yani destekleyici ilişkilerin olduğu, okula aidiyetin geliştirildiği, zorbalıktan korunmanın mümkün olabildiği bir okul ortamından bahsediyoruz ve bu iki boyut bir araya geldiğinde de güvenli bir okul ikliminden bahsetmek mümkün olabiliyor.

Okul güvenliğine ilişkin uluslararası kuruluşların da pek çok farklı kavramı ve tanımı var ama hepsinin ortak bir noktası var. Onlar öğrenmenin ön koşulu olarak okul güvenliğini tanımlıyorlar. Örneğin OECD, PISA araştırmaları sonucu, okulda kendini güvende hisseden öğrencilerin akademik başarılarının daha yüksek olduğunu ortaya koyuyor. UNESCO sosyal ve duygusal gelişim için güvenli okul ortamının bir temel koşul olduğunu söylüyor.

Burada, özellikle, CDC tarafından da ortaya konan "okul aidiyeti" kavramına ayrı bir parantez açmak istiyorum. Bununla ilgili çok güçlü, somut bir araştırma verimiz var. Amerika Birleşik Devletleri'nde 36 binden fazla öğrenci yedi yıl boyunca izlenmiş. Araştırma sonuçları gösteriyor ki okula aidiyet hissi; devamsızlık, madde kullanımı, şiddet davranışı ve yaralanma riskini azaltmada en güçlü koruyucu faktörlerden. Yani çocuk okula aidiyet hissediyorsa, kendini okula ait hissediyorsa pek çok olumsuz faktörden korunuyor. Bu çalışmanın bir diğer önemli çıktısı, çocuk yine okulda kendini destekleyen, kendini gören ilgili bir yetişkinle samimi,

yakın bir ilişki kurabiliyorsa ileriki yaşantısındaki olumsuz deneyimlerin etkileri azalıyor. Bu da önemli çıktılardan bir tanesi. Yine ikinci bölümde temel sonuçları ortaya koyarken buna değiniyor olacağız.

Çok kısaca da Türkiye'deki mevcut durumu ortaya koyayım. Neler söyleyeceğimizi, neler önereceğimizi bilebilmek için, aslında veriler bize söylüyor, biraz onu ortaya koyarak devam etmek istiyorum. Aslında, 2015 sonrasında okuldaki şiddetin ivmelendiğini gösteren veriler elimizde mevcuttu. Yine, TÜİK verileri güvenlik birimlerine getirilen çocuk sayısının yarım milyonu aştığını gösteriyordu bize. Suça sürüklenen çocuk sayısı son yirmi yılın zirvesine çıkmış durumdaydı. Çocuklar sadece fail değil, bir taraftan da mağdur olarak da artış göstermişler. TÜİK verileri yine bunu ortaya koyuyor ve en yaygın suç da yüzde 40 küsurla yaralanma ve tahmin edeceğimiz üzere suça sürüklenen çocukların büyük bir kısmı erkek çocukları.

Peki, okul içinde neler oluyor? Şimdi, şiddet verilerinden, genel okul şiddet verilerinden bahsettik. PISA 2022 hem okulu hem sınıf içi verileri bize gösteriyor. OECD ülkeleri arasında öğrencilerin okul güvenliği algısı bakımından Türkiye maalesef son sırada yani öğrencilerimiz kendini güvende hissetmiyor okulda ya da sınıfta. "Okula giderken kendimi güvende hissetmiyorum." diyen 15 yaşındaki öğrencilerimizin oranı yüzde 18, OECD'nin 2 katı. "Sınıfta güvende hissetmiyorum." diyenler yüzde 13. Ortak alanlara geldiğimizde, bu, yüzde 20'lere kadar çıkıyor ve maalesef, bu oranlar, kendini güvende hissetmeyen öğrenci oranlarımız OECD ortalamasının yaklaşık 2 katı.

Bir diğer veri de Türkiye'deki her 4 öğrenciden 1'i çeteleşme ya da silah ya da bıçak taşıyan öğrenci gördüğünü söylüyor okul çevresinde. Dediğim gibi, bunlar maalesef okul ikliminin bozulduğuna işaret eden veriler.

Biz okul temelli şiddeti konuşurken tabii ki toplumsal şiddetten bağımsız konuşamayız. Burada da Türkiye şiddet haritası verilerine bakmak faydalı olabilir. Bu rapora göre, bir önceki yıla göre şiddet vakalarında yüzde 75 oranında bir artış söz konusu. Bir de burada şöyle önemli bir veri var: Şiddetin coğrafyası değişiyor. Bu ne demek? Daha önce Marmara Bölgesi'nde şiddet eğilimli davranış yayginken 2025 verileri bize, Şanlıurfa'da örneğin -mesela bugün konuştuğumuz olaylardan bir tanesinin gerçekleştiği il- 13 kat arttığını gösteriyor. Yani 2026 Nisan öncesinde de böyle bir veri elimizde vardı. Şanlıurfa'da şiddet vakası artışları, 13 kat artmış 2025 yılında. Yine Adana'da 5 kat artmış. Bu bulgular aslında elimizde mevcut. Bunları doğru okuyarak, politikaya dönüştürerek başka bir noktaya ulaşabiliriz diye düşünüyoruz.

Buradan, çok kısa, ülke örneklerine değinmek istiyorum. Kiminden dersler çıkarabiliriz, kimini örnek alabiliriz belki, referans noktamız olabilir. Önce Amerika Birleşik Devletleri'yle başlayacağım. Biraz daha detaylı ele aldık bunu. Amerika'da 1990'larda Körfez Savaşı'yla birlikte şiddet içerikli bir video oyunu yaygınlaştı ve bunun da gençlerde şiddet davranışını tırmadığı yönünde bir tartışma başladı ama esas kırılma, 1999 yılında Columbine Lisesinde meydana gelen katliam sonrasında oldu. Burada çok caydırıcı önlemler almaya karar verdi Amerika. Aslında Columbine Lisesi saldırısı münferitten öte, döneme ait verilerin de göstereceği üzere, Amerika'da şiddet eğilimindeki artışın, var olan artışın bir görünümü niteliğindeydi. Bakalım, Amerika neler yaptı bu şiddeti önlemek için? Buradan bizim de çıkarabileceğimiz illaki dersler vardır. Belki de uygulamaya geçirdiği en önemli iki politika şunlar: Bir tanesi, fiziksel güvenlik yatırımlarını artırdı, yıllık yaklaşık 4 milyar doları aşan harcamalar yaptı; metal dedektörleri, güvenlik kameraları, daha fazla polis görevlendirme gibi ama 2023'te Urban Institute araştırması gösteriyor ki silahlı güvenlik görevlisi bulunan okullarda ölüm oranı daha yüksek. Neden-sonuç ilişkileri tabii ki tartışılabilir ama bu da elimizde bir veri olarak burada duruyor. Bunun dışında, Amerika bir de şiddete sıfır tolerans politikası güttü. Yani şiddet gösteren, okulun çevresinde ateşli silah taşıyan çocuklar okuldan uzaklaştırıldı ama okuldan uzaklaştırma da çare olmadı, bu çocuklar suça sürüklendiler ve yaklaşık 2-3 kat arttı suça sürüklenmeler. Yani bu fiziksel önlemlerin sertleşmesi aslında Amerika'da işe yaramadı. Buna karşın pek çok araştırma bize şunu gösterdi: Fiziksel önlemler işe yaramıyor, fiziksel sertleştirme önlemleri ama sosyal, duygusal öğrenme programları hayata geçirildiğinde yani çocuğa siz empati kurma, çatışma becerileri, aile içi iletişim ya da toplum iletişimi gibi çeşitli becerileri kazandırdığınızda hem okulda zorbalık azalıyor hem de akademik başarı artmış oluyor. Araştırmalar bunun çok daha etkili bir yöntem olduğunu gösterdi.

Dijital oyunlardan bahsettik, aslında bu tartışma bugün Türkiye'nin de gündeminde. Burada sadece bir parantez olarak düşmek istiyorum. Sadece dijital oyunlara suçu atfetmek, bu ikisini ilişkilendirmek doğru olmayabilir. Evet, bir etmen olabilir ama tek başına yeterli değil. Şöyle bir veri var elimizde: Örneğin, Japonya, Kore, Hollanda, Kanada gibi ülkelerde dijital oyun tüketimi çok fazla ama şiddet suçları çok düşük bu ülkelerde yani aslında dijital oyun oynama oranı tek başına suç oranını artırmıyor. Dolayısıyla, aslında hâlâ tartışmalı, dijital oyun oynama oranı artan ülkelerde şiddet eğilimi artar diyemiyoruz. Mesela, Amerika'da yapılan çalışmalar aslında silah erişimi, gelir eşitsizliği gibi yapısal sorunların şiddet eğilimini daha fazla artırdığını bulmuş. Dolayısıyla, dijital ortamdaki riskleri değerlendirirken daha ihtiyatlı değerlendirmemiz gerektiğini söyleyebiliriz.

Son olarak ben daha olumlu, belki bizim de referans alabileceğimiz ülke örneklerinden bahsedeceğim, sonra da sözü Sabiha Hocaya bırakacağım temel mesajlarımız için. İlk olarak Finlandiya'yla başlayabiliriz; pek çok konuda örnek gösterilen bir ülke, bu konuda da yine aynı şekilde. Finlandiya'da her okulda bütüncül refah ekibi kurulması zorunluluğu var. "Bütüncül refah ekibi" ne demek? Her okulda bir sosyolog var, psikolog var, sağlık görevlisi var, özel eğitim uzmanı var; bunlar çocukları sistematik, düzenli bir şekilde takip edebiliyorlar dolayısıyla herhangi bir sorun çıktığında, aslında çıkmadan, öncesinde, çıktığında da erken müdahaleyle sorunu çözebiliyorlar dolayısıyla şiddet oranları düşük. Bu bize şunu gösteriyor: PISA'yı biliyorsunuz, PISA araştırmasında da Finlandiya yüksek skorlara sahip dolayısıyla aslında bu bir mucize ya da tesadüf değil, düşük şiddet yüksek başarıyı da getiriyor. Norveç yine bir diğer olumlu ülke örneklerimizden bir tanesi. Norveç'te kırk yıldır "Olweus Zorbalık Önleme Modeli" diye bir model uygulanıyor. Buradaki temel prensip aslında zorbalığın bir grup dinamiği olduğu ve eğer biz bu grup dinamiğini seyircileri kazanarak kırabilirsek çok daha olumlu sonuçlar elde edebileceğimizi gösteriyor. Bu kapsamda çeşitli sosyal, duygusal öğrenme programları uygulanıyor ve bu programların uygulanmasıyla veriler okullarda yarı yarıya zorbalık olaylarının düştüğünü gösteriyor. Norveç örneği de yine güzel örneklerden bir tanesi.

Son olarak İngiltere ve İskoçya örneğinden bahsetmek istiyorum. İngiltere'de de tüm okul çalışanları, okulda bulunan herkes, tüm personel çocuk korumadan yasal olarak sorumlu, aynı zamanda, Amerika'daki gibi dışlayıcı cezalar yerine onarıcı, kapsayıcı, onamaya yönelik adaletin olduğu bir sistem uygulanıyor, öğrenciler davranışlarından sorumlu tutuluyor dışlanmak yerine. Bu da yine önemli, belki referans alabileceğimiz örneklerden bir tanesi.

Ortaya koyabileceğimiz veriler ile sonuçlar bunlar. Şimdi, bundan sonrasında belki TEDMEM'in hangi noktada durduğunu daha görünür kılmak adına sözü Sabiha Hocama bırakıyorum.

2.- TED Eğitim ve Düşünce Merkezi (TEDMEM) Direktörü Sabiha Sunar'ın, TEDMEM olarak bu konuda durdukları nokta, temel çıkarımları, temel mesajları, değerlendirmeleri ve önerileri hakkında sunumu

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Sayın Başkanım, değerli milletvekillerimiz; öncelikle, ben de sözlerime teşekkür ederek başlamak istiyorum, davetiniz bizim için çok kıymetliydi. Yaptığımız çalışmaların da Komisyon çalışmalarına katkı sunmasını gönülden diliyoruz.

Ben de TEDMEM olarak temel mesajlarımızın bir kez daha altını çizmiş olacağım. Öncelikle, bu konuda bizim iki temel ilkimiz var. Tabii ki bir öğrencinin, öğretmenin, çalışanın, hatta sağlık çalışanının hiçbir koşulda şiddete uğraması kabul edilebilir değil ama bunun çözümü de çocuğu sistem dışına itmek değil, bu sadece sorunu ertelemenin bir yolu. Dolayısıyla, Nilgün Hocamın da bahsettiği gibi, bizim semptomlara değil de hastalığın kendisine yönelmemiz lazım. Yani bu hastalık neden kaynaklanıyor? Kök nedenleri çok iyi anlamamız lazım. Tabii ki alan yazınında bunun karşılığı olabilecek pek çok model var. Bizim de şu an ekranda gördüğümüz bir modelimiz var, bunu okul şiddetine göre uyarlayabiliyoruz. Bu model bize şunu söylüyor: Sorunun katmanları var. Tabii ki merkezde çocuk ve öğrenci var ama her katmanı ilgilendiren, hatta katmanların birbiriyle ilişkisini ilgilendiren durumlara da dikkat etmemiz gerekiyor. Biz şu an Türkiye'de bu en birinci halkadaki, işte, akran zorbalığını konuşuyoruz, fiziksel şiddeti konuşuyoruz ama bir yandan, az önce de söylendiği gibi, medyayı konuşmamız lazım, oyun içeriklerini konuşmamız lazım, belki bizim disiplin kültürümüzü, ceza kültürümüzü, fırsat eşitsizliğini konuşmamız lazım. Bu noktada ben bizi ilgilendiren kısımla ilgili de bir parantez açacağım. Şu an Türkiye'de aslında çok da konuşmadığımız çünkü çok görünür olmayan sınav sisteminin, buradaki baskının öğrencilere, öğretmenlere, velilere uyguladığı bir psikolojik şiddetten bahsetmemiz lazım. Yakın zamanda da medyaya çok ciddi şeyler yansıdı LGS'den sonra, YKS'den sonra. Burada yine velilerin belki de farkında olmadan öğrencilere uyguladıkları bir şiddet de söz konusu. Bunun sebeplerini çok iyi anlamaya ihtiyacımız var çünkü Türkiye'de biz başarıyı akademik performans üzerinden tanımlıyoruz, çok dar bir çerçeveye tanımlıyoruz ve çocukların uzun yıllar boyunca sınava hazırlandıkları, onların sistemdeki varlıklarını da sınav başarısıyla ölçtüğümüz bir sistemin içerisindeyiz yani Türkiye'deki kademeler arasında geçiş sınavları biraz aileler açısından da sistem açısından da hayat memat meselesine dönmüş durumda. Ama bu hazırlık sürecinde çocukların hem fiziksel gelişimleri hem sosyal becerileri, bir yandan, iyi olmakla ilgili sahip olması gereken her şey bir noktada sekteye uğruyor ve bu da aslında tamir edilemez yaralar açıyor. Bunun sonucu sadece yara açmakla kalmıyor, biz çocuğa çok erken yaşlarda sistem olarak şu mesajı veriyoruz: "Senden bir şey olmaz." ya da algısal düzlemde çocuk kendisinden bir şey olmayacağını düşünmeye başlıyor, bir umutsuzluk, geleceksizlik, anlamsızlık sarmalı içinde kendisini bulabiliyor. Öncelikle bunu kırmamız lazım çünkü şiddet her zaman ekonomik yoksunluktan filizlenmiyor, böyle bir ortam da şiddetin yeşermesine çok elverişli bir zemin sağlıyor. Dolayısıyla, sınav sistemini, hem LGS'yi hem YKS'yi öncelikle gözden geçirmemiz lazım çünkü bir çocuğun geleceğe dair bir umudu yoksa, kendisine bir hayal kuramıyorsa bugünün kuralları da onun için çok anlamlı olmuyor, anlamını kaybediyor ve başka yerlerde varlık gösterebilmek için başka becerilere ya da başka oluşumlara sığınması gerekebiliyor.

Bununla ilgili şöyle çözüm önerilerimiz var: LGS'yle ilgili çok hızlı bir değişiklik yapılabilir yani LGS her 8'inci sınıf öğrencisinin odağı olmaktan çok kısa bir sürede çıkarılabilir. YKS için de biraz zamana yayılan ama daha organik ilişkiler içeren bir sistem kurmak söz konusu. Biz yıllardır buna çok ciddi emek harcıyoruz, kafa yoruyoruz, neler yapılabilir, çocuklar bu sarmaldan nasıl çıkarılabilir diye. İkinci yapmamız gereken şey şu: Çocuğun akademik performansı iyi değilse onu etiketlemek yerine ona hayatına devam edebilmesi için, iyi bir yaşam standardı kazanabilmesi için eşit değerlerde alternatifler sunabilmek. Mesleki eğitim bunlardan bir tanesi, hepimizin gündemine zaman zaman giriyor. Mesleki eğitim Türkiye için çok önemli ama bundaki doğru yöntem nedir, bunun tekrar masaya yatırılması lazım ve çocuklar için güzel bir hayat standardı sağlayacak mesleki eğitimin güçlendirilmesi için yöntemleri de konuşmamız lazım. Başarı tanımımız akademik performansla sıkışmış durumda diye söylemiştik ama burada az önce de ifade edildiği gibi, sosyal, duygusal beceriler, topluma katkı gibi pek çok sportif, sanatsal becerileri de kapsamına alan yeni bir başarı tanımından bahsetmemiz lazım. Orada tabii, bizi kısıtlayan bir durum var yine sistemde; ölçme, değerlendirme sistemimiz neyi ölçüyorsa o önemli hâle geliyor eğitim sisteminde. Şu an ölçme, değerlendirme sistemimiz akademik başarıyı ölçtüğü için okulların performanslarını da öğrencilerin performanslarını da bunun üzerinden değerlendiriyoruz ama ölçme değerlendirme sistemimizi de bu başarı tanımını genişletecek şekilde değiştirmeye ihtiyacımız var.

İşin dijital boyutu var, dönüp dolaşıp buraya geleceğiz. Şu an dünyada da doğru yolu bulan bir ülke olduğunu söylemek çok zor, herkes deneme yanılma yöntemiyle bir şeyler yapmaya çalışıyor ama burada bizim şöyle bir temkinli yaklaşımımız var: Şiddetin tek nedenini dijital risklere bağlayamayız. Tabii ki göz ardı edemeyeceğimiz pek çok risk var ama tek boyutlu ele alamayacağımızı az önce teorik çerçevede de aslında ifade etmiştim. Yine verilere baktığımızda hem dünyada hem Türkiye'de şunu görüyoruz: Yapay zekâyı en çok kullanan grup 25 yaş altındaki gençler ve çocuklar yani hâlâ aslında eğitim sisteminde varlık gösteren gençlerden ve çocuklardan bahsediyoruz ve riskleri konuşurken biz hep bilişsel becerilere yoğunlaşıyoruz yani artık problem çözme yapay zekâyı devrettiler; eleştirel düşünmeyi, bilgiye ulaşmayı yapay zekâyı devrettiler. "Beyin gelişimleri ne olacak?" diye soruyoruz, "Bu becerileri nasıl kazandıracağız?" diye soruyoruz ama şu an uluslararası tartışmalar başka bir riske daha dikkat çekiyor. En son nisan ayının sonunda Stanford'da eğitimle ilgili bir zirve toplandı ve orada başka bir riske dikkat çekmeye çalıştılar çünkü gençler şu an duygu durumlarını da değer sistemlerini de inanç sistemlerini de yapay zekâyı etkileşim hâlinde şekillendirmeye başlamış durumdadır ve bunu yaparken de bir yetişkin haberdar olmuyor çoğunlukla; veriler bize bunu söylüyor. Burada aslında duygu, inanç ve değer devrinden de bahsedebiliriz. Burada şöyle ayrı bir paranteze ihtiyacımız var: Şu an bu durum tabii ki sohbet botları üzerinden ilerliyor ve bu birkaç teknoloji şirketinin elinde. Aslında dünyanın geleceği belki de birkaç teknoloji şirketinin elinde dolaylı olarak şekilleniyor olabilir, belki bunu bir ulusal güvenlik problemi olarak da ele almamız gerekiyor olabilir ama ne yapacağız konusu, aslında bu Komisyonun konusu, odağı bu. Bizim buradaki yaklaşımımız şu: Yasaklamak bir çözüm değil, çocuklarımızı güçlendirmek lazım. Nasıl ki çocuklarımızı boğulmaktan korumak için suya girmelerini tabii ki engellemiyoruz, onların yüzme becerilerini artırıyoruz;

yine dijital dünya için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Dijital dünyada çocuklarımızı ehliyetli ve yetkin bireyler hâline getirmemiz lazım yani onların eleştirel düşünme becerilerini, öz düzenleme becerilerini, etik farkındalıklarını artırmaya ihtiyacımız var. Biz burada "yapay zekâ ehliyeti" kavramını kullanıyoruz çünkü motorlu taşıt kullanırken de bazı becerilerimizi kanıtlamamız gerekiyor; teknik becerimizi, dikkat becerimizi vesaire. Yapay zekâ için de aynı kavramı kullanmak aslında neredeyse bire bir karşılıyor. Dijital okuryazarlık da diyebiliriz, yapay zekâ okuryazarlığı da diyebiliriz ama bizim buradaki önerimiz şu olacak: Dünyada henüz bunu yapan bir ülke yok ama bu öneri Türkiye'yi aslında bu önlemler konusunda bir adım ileriye taşıyabilir; belki de çocuklar liseden mezun olurken mezuniyet şartları arasına yapay zekâ ehliyetini de koyabiliriz. Bunun etrafıca düşünülmesine ihtiyacımız var.

Aslında sorunun düğümlendiği yer insan kaynağımız çünkü okullarda şiddetin önlenmesi; devamsızlığın, disiplin sorunlarının takip edilmesi daha çok rehberlik servisleri üzerinden gerçekleşiyor ama verilere baktığımızda, her öğrencinin bireysel takibinin yapılması için, onların içinde bulunduğu durumun görülmesi ya da erken müdahalelerde bulunulması için yeter sayıda rehber öğretmenimizin olmadığını görüyoruz. Önce yasal normlarda bunun güvence altına alınması lazım. 250 öğrenciye en az 1 öğretmen düşecek şekilde bu düzenlemenin yapılmasına ihtiyacımız var. Yine, bu sorumluluğu tek başına okullara yükleyemeyiz; az önce Nilgün Hocamın söylediği gibi, bu işin içinde Emniyet olmalı, Sağlık olmalı, Sosyal Hizmetler olmalı. Yine, farklı uzmanlık alanlarından oluşan ekiplerin okullarla koordinasyon içinde çalışmasına ihtiyacımız var.

Öğretmenlere ve müdürlerimize, okul müdürlerine çok iş düşüyor çünkü okulun gerektiğinde çocuğu ailesinden bile koruması gereken durumlarla karşı karşıyayız içinde bulunduğumuz çağda ama bu öğretmenlerin, müdürlerin bireysel fedakârlığıyla yapılabilecek bir durum değil, sistem desteğine ihtiyaç var. Bizim buradaki önerimiz de şu: Şu an mesela dünyada öğretmenler için dijital yetkinlik çerçeveleri tanımlanıyor. Dijital dünyada öğretmenlerin hangi becerilere sahip olması lazım, bu tanımlanıyor ve eğitimler bunun üzerinden planlanıyor. Belki biz de şiddetle ilgili öğretmenlerimiz, yöneticilerimiz hangi becerilere sahip olmalı, bir yetkinlik çerçevesi oluşturmalıyız ve eğitimlerimizi buna göre planlamalıyız, hatta okul müdürlerinin atanma kriterlerine de yine bu yetkinlik çerçevesindeki becerilerini dâhil edebiliriz. Ama burada şunu not düşmek istiyorum: Tek seferlik eğitimler, seminerler asla yeterli değil, literatür bunu çok açık bir şekilde söylüyor, öğretmenlerin bu becerileri edinmeleri için çok uzun soluklu yöntemlere ihtiyacımız var. Öğretmen yetiştirme programından başlayarak belki şu an Millî Eğitim akademilerinden, eğitim fakültelerinden başlayarak bu becerileri hem öğretmen adaylarımıza hem de hizmet içi eğitimlerle şu an görevdeki öğretmenlerimize kazandırmamız gerekiyor.

Şöyle bir sorumuz var tabii ki: Peki, bu süreçte uzun vadeli yatırımı nereye yapmamız lazım? Tabii ki çocuğun kendisine. Sadece şiddetle başa çıkması için değil, bu bilinmeyen dünyada varlık gösterebilmesi için de çocuğun sosyal, duygusal becerilerini artırmaya ihtiyacımız var çünkü duygularını tanıyan, empati kurabilen, çatışma çözümünde kaba kuvvete değil kelimelere başvuran çocukların gerçekten şiddet faili olma ya da şiddet mağduru olma olasılıkları azalıyor. Şu an Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde sosyal, duygusal öğrenme becerilerine çok ciddi yer verilmiş durumda, bu çerçeveler çok açık bir şekilde tanımlanmış durumda. Bu çok olumlu bir adım diye düşünebiliriz ama tanımlanması yetmiyor, tanınmasına da ihtiyacımız var; sistem tarafından, öğretmenler tarafından, öğrenciler ve aileler tarafından bu sosyal, duygusal becerilerin en az akademik beceriler kadar önemli olduğunu anlatmaya ihtiyacımız var, bunun tanınmasına yönelik eylemleri artırmaya ihtiyacımız var; tabii ki ölçme değerlendirme sistemi bunların başında geliyor.

Sözlerimi tamamlamadan önce ben de şöyle somut kanıtlara sahip bir projeden bahsetmek istiyorum: Türk Eğitim Derneğinin Millî Eğitim Bakanlığıyla 2015 yılından beri gerçekleştirdiği "Başarı Her Yerde" isminde bir projemiz var. Şu an 20 okulla birlikte çalışıyoruz ve başlangıç noktamız şuydu, biz Millî Eğitim müdürlüklerinden şunu istedik: Sosyoekonomik olarak en dezavantajlı okullarımızı bu projeye dâhil edelim. Örneğin, Çiğirde'de bir okulumuz var, yine Adana'nın belirli mahallelerinde bir okulumuz var ve öğretmenlere şunu sorduk: "Neye ihtiyacınız var? Hangi eğitimleri almak istiyorsunuz? Bu okulla ilgili hayalleriniz neler?" Bazı öğretmenlerimiz orkestra kurmak istedi, bazıları kütüphane kurmak istedi, bazıları bilim atölyeleri kurmak istedi ve çok cüzi miktardaki kaynaklarla bunları onlara sağladık, onların istedikleri eğitimleri almalarını sağladık. Bir de TED bursiyeri çok başarılı öğrencilerimiz var. Bu öğrencilerimizin çocuklarla vakit geçirmesini sağladık iyi bir rol model olabilmeleri için ya da "Ben yaptıysam siz de yapabilirsiniz." mesajını onlara verebilmek için. Etki analizi yaptık ve bunun sonucunda şunu gördük: Bu okulların LGS ortalamaları arttı, Türkiye dereceleri almaya başladılar kültürel ve sportif anlamda, devamsızlık ve disiplin sorunları çok azaldı ama en çok şunu gördük "Benden bir şey olmaz." diyen bir çocuktan "Ben de bir şeyler yapabilirim." noktasına gelmiş olduk; bu tabii ki bizim için çok kıymetli bir çalışmaydı.

Son sözlerimi şöyle toparlayacağım: Az önce şiddet haritasının verilerinden bahsettik. Evet, aslında veriler bazı sinyaller veriyor ama veri okumakla ilgili sistemimizde bazı eksiklikler söz konusu. Belki yetki ve sorumlulukları gözden geçirmeye ihtiyacımız var, erken uyarı ve önleme mekanizmalarını devreye sokmak için veriyi önemsemeye ihtiyacımız var. Bir de yasal mevzuatı düşündüğümüzde aslında kâğıt üzerinde şu an tüm önlemler alınmış durumda yani Millî Eğitim Bakanlığının 2024 yılındaki genelgesine baktığımızda, kapsam açısından da okullara verilen sorumluluklar açısından da gerçekten kâğıt üzerinde her şey olması gerektiği gibi görünüyor ama -özellikle uluslararası uygulamalarla da uyumlu- uygulama ve politika arasında çok ciddi bir boşluk var ve bu boşluğu doldurmak aslında hepimizin görevi ve bu Komisyonun görevi de bunu çok kritik bir noktaya taşımış oluyor. Biz de Türk Eğitim Derneği olarak, TEDMEM olarak bu boşluğu doldurmak adına elimizden gelen katkıyı sunmaya hazırız.

Bize bu fırsatı verdiğiniz için teşekkür ederiz.

OTURUM BAŞKANI LÜTFİYE SELVA ÇAM - Ben de Nilgün Hocama ve Sabiha Hocama çok teşekkür ediyorum.

Şimdi sözü sunumu için Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Genel Başkan Vekili Profesör Doktor Erdal Hamarta'ya veriyorum.

Buyurun Hocam.

3.- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (TÜRK PDR-DER) Genel Başkan Vekili Profesör Doktor Erdal Hamarta'nın, Derneğin okullarda meydana gelen şiddet olaylarıyla ilgili görüşleri ve önerileri hakkında sunumu

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Teşekkür ederim.

Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri, saygıdeğer milletvekilleri, sayın basın mensupları; öncelikle hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugün Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneğinin konuyla ilgili görüş ve önerilerini sunmak üzere burada bulunuyorum.

Hepsinden önemlisi, okullarda şiddet, okul şiddeti yalnızca bireysel bir disiplin sorunu değil, ruh sağlığı, okul iklimi, aile yapısı, akran ilişkileri, dijital çevre, psikososyal destek hizmetleri niteliğiyle yakından ilişkili, çok boyutlu eğitim ve bir halk sağlığı sorunu. Bu sebeple de olaya disiplin sorunu ya da olay sonrasında alınan güvenlik tedbirleri boyutunun dışında tüm yönleriyle önleyici, gelişimsel, bütüncül ve kanıta dayalı yaklaşımla bakmak en sağlıklı yöntem olarak görülüyor.

Okullarda meydana gelen başlıca şiddet olaylarına baktığımız zaman, çok çeşitli olaylar var. Bunlar fiziksel şiddet, sözel, ilişkisel, siber zorbalık vesaire şeklinde çeşitleniyor. Fiziksel şiddet gözle görülüyor, öğretmenler tarafından çabuk fark edilebilen bir durum. Sözel şiddet hakeza aynı şekilde öğretmenler tarafından fark edilebilir bir durum olarak görülürken ilişkisel şiddet ne yazık ki göz ardı edilen bir durum ama çocukların ruh sağlıklarını, benlik saygılarını, ileriye yönelik yaşamlarını ciddi anlamda etkileyen önemli bir faktör ve son yıllarda dijitalleşmenin etkisiyle de beraber siber zorbalık oranlarında artış meydana getiriyor. Bu, okulda meydana gelen olayın okul dışında da sürmesini, mağdurun okul dışında da aynı şekilde olaya maruz kalma süresini artırıyor, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkiliyor.

Zorbalık bu noktada diğer şiddet olaylarından kasıtlılık, güç dengesi ve tekrarlılık açısından bir farklılık gösteriyor tabii ki. İstatistikler bu noktada Türkiye'de, gerçekten, göz ardı edilemeyecek düzeyde şiddet olaylarının arttığını gösteriyor. Okul dışındaki 18 yaş altında şiddet olayları ne kadar artış gösteriyor diye baktığımız zaman -gelirken tekrar baktım- son beş yıl içerisinde yüzde 110'a kadar ciddi oranda bir artış olduğunu görüyoruz. PISA verileri de hakeza 15 yaş grubundaki öğrencilerin okul güvenliği, akran zorbalığı, yalnızlık ve yabancılaşma alanları önemli risklerle karşı karşıya olduğunu gösteriyor. Yine, lise öğrencileriyle yapılan çalışmalarda sözel, fiziksel ve duygusal şiddete maruz kalma oranları dikkate değer düzeyde görülmüş. Siber zorbalık yaygınlığı çalışmadan çalışmaya değişmekle birlikte ciddi bir artış gösteriyor. Burada sadece zorbalığa maruz kalan değil, aynı zamanda bunun izleyicileri ya da buna tanık olanlar da aynı şekilde aynı mağdur gibi bu durumdan olumsuz etkileniyor, onlar da psikolojik süreçlerde ciddi anlamda sıkıntılar yaşıyorlar.

Şimdi, olayları münferit olarak ele aldığımız zaman sanki olaylar amaçsız... Görünen şiddet olayları niye ortaya çıkıyor? Aslında bu şekil baktığımız zaman, olaylar birikimli bir arka planında psikososyal risklerin oluşturmuş olduğu bir durumun sonucu olarak ortaya çıkıyor. Bunlara baktığımız zaman neler var? Çocukların duygu düzenleme güçlükleri yaşadıklarını görüyoruz; öfke, utanç, dışlanmışlık gibi duyguları yönetemeyen öğrenciler saldırgan tepkilere yönelebiliyorlar. Aslında çocuğun bir anda göstermiş olduğu tepki onun kendisini ifade edemeyen birisinin olumsuz, sağlıklı olmayan bir dışa vurumu olarak karşımıza çıkıyor. Travmatik yaşantılar, bireyin aile içi şiddete maruz kalması, ihmal, kayıp yaşantıda yaşaması, bireyin travmatik durumlar göstermesi; bir bakışı, bir sözü kendi üstüne alınarak, sanki "Savaş ya da kaç." tepkisi göstererek bu durumlarda bu şekilde şiddete varan olayların ortaya çıkmasına neden olabiliyor. Biz olaya baktığımız zaman sanki "Ya, bu olaydan nasıl böyle bir şey çıktı?" diye düşünürken aslında olayın altyapısında böyle bir travmatik yaşantının olabildiğini görebiliyoruz.

En temel şeylerden bir tanesi aidiyet ihtiyacı ve akran etkisi. Dışlanan öğrenciler dikkat çekmek veya güç kazanmak için saldırgan davranışları başvurabiliyorlar. Bu içinde bulunduğu grup tarafından kabul edilme, güç etkisini ortaya koyabilme açısından grup tarafından normalleşen bir süreç olarak değerlendirilebiliyor. Tabii, bu süreç içerisinde dijital ortam da bu riski artırma etkisine sahip. Dijitalleşme kaçabileceğimiz bir şey değil, bu aynı zamanda farklı fırsatları da içinde barındıran bir durum. Burada da karşımıza çıkan şey, dijital risklerin en temel şeyi 7/24 devam eden bir süreç var, dijital içerik hızı yayılıyor, kalıcı. Okul dışı yaşansa bile okul yaşamını doğrudan etkiliyor, okul dışında yaşansa bile okulda varlığını ya da okuldaki bir olayın okul dışında da varlığını ve etkisini sürdürmesine neden olabiliyor. Dijital riskin en temel şeyi dijital disinhibisyon yani dijital görünmezlik, çözülme yani "Kimse beni fark etmiyor, görmüyor." diye aklına geldiği her şeyi yapabilmesi. Yetişkin denetiminin ve gözetiminin olmadığı bir yerde daha kontrolsüz davranışlar göstermesine neden olabiliyor. Bu anonimlik, görünmezlik çevrim içi saldırganlığı kolaylaştırıyor.

Burada yapılması gereken en temel şey ne diye baktığımız zaman, OECD ülkelerinde yapılan çalışmalar yasakların işe yaramadığını gösteriyor. 16 yaş altına sosyal medyayı vesaireyi yasaklamak bir işe yaramamış. En temel şey, çocukların ve ebeveynlerin bu noktada bilinçlendirilmesi, mahremiyet, dijital iz, siber zorbalık tanımı ve yardım isteme becerileri ve paydaşlara yaygınlaştırıldığı zaman daha sağlıklı sonuçların elde edildiği ortaya çıkmış. Tabii, risk faktörlerini ekolojik bir çerçeve içerisinde ele almak gerekiyor, katmanlar hâlinde ele almak gerekiyor çünkü şiddet riski birden fazla risk faktörünün birikmesiyle ortaya çıkıyor. Çocuğun tek başına travma geçişinin olması, duygu düzenlemesinde zayıflığın olması veya çeşitli ruh sağlığı ya da dürtüsel bozukluğun olması onun saldırganca bir tepki göstereceği anlamına gelmiyor. Anne-babasının kendisine yeteri kadar ilgi göstermemesi, disipline etme davranışının olmaması, denetiminin olmaması, yetersiz ebeveyn izleme, tutarsız disipline sahip olması; bunlar etkileşimi arttıkça risk oranını artıran bir etkiye sahip. Akranlar arası dışlanmanın varlığı, saldırgan akran grupları, mağdur-fail profilleri, okulun olumsuz iklimi, yetersiz gözetim... Burada kastettiğimiz en temel şey, öğretmen ve idarecilerin okulun geleceğe yönelik beklentilerinin ve umut düzeyinin olmaması, öğrencilerin desteklenmemesi ve bu noktada psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin ihtiyaç duyulduğu kadar sunulamaması. Çünkü daha çok problem odaklı, kriz odaklı ya da ani gelişen olaylara karşı verilen, sunulan psikolojik danışma hizmetlerinde personel yetersizliği ve bu gibi olaylara yoğun müdahaleden dolayı önleyici ve gelişmiş hizmetlere yeteri kadar yer verilmemesi. Dijital olarak siber zorbalık, zararlı içerik, anonimlik, dijital disinhibisyon ve toplumda yoksulluğun, göç, afet ve şiddetin normalleşmesi gibi süreçler risk faktörlerini artıran bir etkiye sahip.

Tabii, sadece riskler değil, aynı zamanda koruyucu faktörler de devrede. Nedir? Olumlu okul iklimi, çocuğun kendini güvende hissettiği, güvenli, adil, orada değerlendirmelerin adil bir şekilde yapıldığı inancı, destekleyici ilişkilerin olduğu, özellikle yetişkin bireylerle kurulan sağlıklı ilişkiler bireylerin geleceğe ilişkin umut beslemelerine katkı sağlıyor. Bu noktada, okullarda öğretmenlerle sağlıklı ilişki kuran ve okulun fazladan yapmış olduğu etkinliklere katılan öğrencilerin hem benlik saygılarının hem akran ilişkilerinin, sosyal becerilerinin geliştiğine ilişkin daha iyi, daha güçlü bulgular var. Sosyal, duygusal öğrenme becerileri en çok

karşımıza çıkan şeyler. Kendilerini rahat ifade edebilen, empati kurabilen, problem çözebilen bireyler sağlıklı problem çözebilme ve şiddete daha az başvurma eğiliminde oluyorlar.

Önleyici psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, olayları önlemeden önce bireylerin risk faktörlerini azaltmaya, koruyucu faktörlerini artırmaya yönelik yapılan, hem birey bazında hem de toplumsal bazda yapılan çalışmaları ifade ediyor. Bu noktada, bu beceriler hem bireysel hem de toplumsal alanda beceriler kazandırarak koruyucu etki yapıyor. Okul-aile iş birliği, ebeveyn izlemi, tutarlı disiplin ve dijital ebeveynlik şiddet riskini azaltan koruyucu faktörler olarak karşımızda.

PDR hizmetlerinin stratejik rolüne baktığımız zaman, psikolojik danışma ve rehberlik bu noktada şiddet önleme konusunda merkezî bir yere sahip. Birincisi, önleyici ve gelişimsel rehberlik programları yoluyla risk altındaki öğrencileri erken fark ederek onlara yönelik gerekli tedbirlerin alınması, bireysel görüşmelerin yapılması, ailesiyle irtibatın kurulmasında, bir kriz durumunda güvenliğin sağlanmasında ilk başvurulacak hem psikolojik sağlığın hem de ortamın normalleşme sürecinde iyileştirici, onarıcı çalışmaların yapılmasında rehberlik hizmetleri ciddi anlamda psikodestek sağlanması noktasında merkezî bir yere sahip. Öğretmen ve aile danışmanlığı vasıtasıyla da hem öğretmenlerin öğrencilere sundukları hizmetlerin gelişiminde, ailelerin yetiştirilmesine, gelişmesine... Çünkü okuldaki psikolojik danışmanlar sadece öğrencilerin sağlıklı bir şekilde yetişmelerine katkı sağlamıyor, onların anne-babalarına da bilinçlenmelerine yönelik yapmış oldukları çalışmalarla katkı sağlıyor ama şu anki hâlihazırda yapılan çalışmalar da tek seferlik seminerler ya da geçici, çok kısa süreli eğitimlerle gerçekleştiğinden dolayı başarıya ulaşma şansı biraz zayıf oluyor. Okulun ikliminin güçlenmesinde, öğrenciyi destekleyen pozitif okul ortamının oluşması noktasında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ciddi bir yere sahip.

Stratejik rolde erken önleme çalışmaları da öncelikle çocukların sosyal, duygusal öğrenme becerilerini geliştirerek, çatışma çözme becerilerini geliştirerek, dijital güvenlikle ilgili olarak siber zorbalıkla baş etme becerileriyle ilgili beceriler verilerek öğrencilerin okulda şiddete yönelik eğilimlerini azaltmasında stratejik bir role sahip. Okulda başarısızlık gösteren, sosyal geri çekilme davranışlarının ipuçları, dijital risk problemleri yaşayan öğrencilerin erken uyarı işaretlerini fark ederek, disiplin sorunu olarak görmeden, bunun ileriki dönemlerde problem meydana getirebilecek davranışlar olduğunu görerek bütüncül bir şekilde müdahale planı oluşturabilir.

Kriz durumlarında etkili müdahalede, bu noktada okul psikolojik danışmanları olay anında, kriz sonrasında ve iyileşme sürecinde öğrencilerin normalleşmesinde, psikolojik sağlığının daha iyi olması noktasında önemli görevler üstlenen değerli ruh sağlığı uzmanları olarak görev yapıyor. Öğretmen ve aile arasında güçlü bir ortaklık kurulması noktasında da psikolojik danışmanların ciddi bir yeri var. Öğretmenler değişimleri ilk fark eden kişiler, tabii, ilk fark etmelerine rağmen bunları nasıl değerlendirecekleri konusunda yeteri kadar bilgi sahibi değiller. Evet, öğrencinin moralinin bozuk olduğunu, değişik ruh hâli içerisinde olduğunu, farklı söylemleri olduğunu fark ediyor ama bu süreçte nasıl yardımcı olacağı konusunda sıkıntılar yaşayabiliyor. Bu noktada onlara rehberlik yapan da psikolojik danışmanlar, ciddi anlamda bu noktada etkilime gücüne sahip.

Aile katılımı: Aile yalnızca sorun çıktığında değil, önleyici çalışmaların aktif paydaşı olmalı. Bu noktada da psikolojik danışmanlar duygu düzenleme, dijital ebeveynlik, siber zorbalık ve etkili iletişim konularında psikoeğitim sunmalıdırlar.

Okulun iklimini güçlendiren sistem çalışmalarında, akranların aidiyet gelişiminde, akran desteğinin sağlanmasında politika geliştirmede, zorbalık karşıtı okul politikaları ve sosyal, duygusal öğrenme koordinasyonunun sağlanmasında, dijital farkındalığın oluşturulmasında, dijital risk farkındalığı oluşturma ve öğrenci katılımını artırma yönünde çalışmalar yürütülüyor ve okulun risk haritasının oluşturulmasında, belirlemede psikolojik danışmanlar ciddi merkezî bir yere sahip.

Mevcut uygulamalar neden yetersiz kalıyor? Hâlihazırda Millî Eğitim Bakanlığının ya da farklı kurumların bu konuda yapmış olduğu çalışmalar da var ama bunlara baktığımız zaman temel olarak şunu görüyoruz: Birincisi, olay sonrası yaklaşım yani reaktif bir yaklaşım var, buradan vazgeçerek proaktif bir yaklaşıma, önleyici yaklaşıma geçmek gerekiyor. İkincisi, önleyici rehberlik hizmetleri yetersiz. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenler kriz odaklı idari işlerle o kadar yüklü ki uzun süreli önleme çalışmalarını yürütme noktasında yeteri zamana ve personele, uzman kaynağına sahip değiliz. Öğretmen eğitimleri eksik; evet, şiddet, travma, siber zorbalık, risk değerlendirmesi konularında hizmet içi eğitimler genellikle farkındalık temelli, bunlar vaka temelli ve uygulamaya yönelik olarak gerçekleştirilmeli. Genel çapta baktığımız zaman veri yönetimi ve iş birliği zayıf, ulusal bir şiddet önleme, izleme sistemimiz... RAM'ların okul temelli önleme rolü ne yazık ki zayıf, özel eğitim tanılama merkezi olarak daha çok görev yapıyor ve kurumlar arası protokoller yapılandırılmamış. Her ne kadar mevzuatta tam olarak yer alsada da uygulamada aynı şekilde gerçekleşmiyor.

"Psikolojik danışman ve rehberlik perspektifinden neler öneriyoruz?" diye baktığımız zaman, birincisi, PDR hizmetlerinin güçlendirilmesine ihtiyaç var. Norm kadro açığının kapatılması, idari yükün azaltılması, önleyici rehberliğin zorunlu ve sistematik hâle getirilmesine ihtiyaç var. Bugün "Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri ne iş yapar?" diye sorduğumuz zaman genellikle "Sorunlu öğrencilere yardımcı olur..." Oysaki okul psikolojik danışmanı, tüm öğrencilerinden sorumlu ve onların gelişimini destekleyen bir hizmet alanıdır. Onların tüm okulu kapsayabilmesi sayıca ve uzman açısından yeterli sayıda olmasıyla mümkündür. Çok katmanlı önleyici programların yapılması gerekir yani hiç etkilenmemiş bireylerden risk altındaki bireylere ve kriz yaşamış, travmatik yaşantı yaşamış ya da problem yaşamış bireylere kadar çok katmanlı önleme programlarının oluşturulması. Dijital okuryazarlığın artırılması; hem ergenlerde hem çocuklarda hem de anne-babalarda bu ihmal edilen bir konu, anne-babaların da çocuklarını... Çünkü saat kaçta neredeydin? Eve geliyor ama çocuk bilgisayarda dışarıda başkalarıyla iletişim kurmaya devam ediyor, etkinlik yapmaya devam ediyor. Anne-babalar nasıl takip edeceklerini bilmediklerinden anne-babaların dijital okuryazarlığı kesinlikle öğrenmesi gerekiyor. Ve diğeri de kurumlar arası iş birliği; aile, okul, RAM, sağlık ve sosyal hizmetler, erken uyarı ve kriz müdahale protokollerinin oluşturulması gerekiyor.

Ulusal düzeyde politika önerilerinde neye ihtiyacımız var, bizim önerilerimiz neler? Birincisi, ulusal önleme stratejisinin oluşturulması gerekiyor. Okul şiddeti, siber zorbalık, kriz müdahalesi, psikososyal destek hizmetlerini birlikte ele alan bir strateji belgesi hazırlanmalı. Veri izleme ve erken uyarı, şiddet, devamsızlık, psikososyal risk göstergeleri etik ilkeler çerçevesinde izlenmeli. Burada dikkat edilen şey, "izleme" dediğimiz zaman çocukların damgalanma kaygısıyla karşı karşıyayız. Çocukların damgalanmasından, etiketlenmesinden daha ziyade çocukların desteklenmesine yönelik olarak verilen hizmetlerin başarıya ulaşp

ulaşmadığının, hangilerinin sağlıklı bir şekilde sonuç verip vermediğinin, hangi okullarda sorunların ortaya çıkıp çıkmadığının belirlenmesi anlamında verilerin sağlıklı bir şekilde izlenmesine ihtiyaç var. Zorunlu hizmet içi eğitim, tüm öğretmen ve yöneticilere travma bilgilendirilmiş yaklaşım, onarıcı uygulamalar, dijital riskler konusunda vaka temelli eğitimler verilmeli. RAM'ların rolü genişletilmeli, tanılama birimi değil, kriz desteği, öğretmen eğitimi ve psikolojik danışma ve rehberlik danışmanlığı sağlayan bölgesel merkezler olarak yapılmalı. Psikososyal destek risk ekipleri kurulmalı. İl, ilçe düzeyinde RAM'da PDR temsilcileri, okul yöneticilerinden oluşan izleme ekipleri kurulmalı. Standart kriz protokolleri; bugün Millî Eğitim Bakanlığının -biraz önce TEDMEM'in de belirttiği üzere- bu protokolleri, gerçekten dünyada kabul edilen, tüm gerçekliğiyle oluşturulmuş protokoller ama uygulama boyutuna baktığımız zaman aynı şekilde ortaya çıkmadığını görüyoruz ve bu noktada RAM'ların ya da psikolojik danışmanların en çok ihtiyaç hissettiği şey süpervizyon desteği. Yeni başlamış bir psikolojik danışman okulda böyle bir vakayla karşılaştığı zaman ne yapacağını bilmekte zorlanıyor, bu noktada RAM'lardan ya da destek alabileceği, süpervizyon desteği alabileceği üst akran gruplarına ihtiyaç var.

Okul düzeyinde neler yapılabilir? Önleme planlamaları oluşturulabilir, psikososyal destek ekibi oluşturulabilir, erken uyarı mekanizması oluşturulabilir, onarıcı çalışmalar yapılabilir.

Diğer bir şey de dijital okuryazarlık ve dijital risk haritası. Tabii, dijital riskler, okul dışı bir konu değil, okulun güvenliği ve öğrenci refahının ayrılmaz bir parçası. Çocuklar her ne kadar dijital dünyaya okul dışında giriyormuş gibi gözükmelerine rağmen etkileri hem okulda hem de okul sonrasında da varlığını sürdürmeye devam ediyor. Bu noktada dijital ebeveynlik, ailelere çevrim içi risk farkındalığı, yaşa uygun sınırlar, mahremiyet ayarları konusunda eğitim verilmeli. Siber zorbalıkla mücadelede öğrenci, öğretmen, aile eğitimlerinin ortak bileşeni olmalı, bildirim ve müdahale süreçleri netleştirilmeli. Dijital etik ve güvenlik, çevrim içi mahremiyet, dijital iz, zararlı içeriklerden korunma ve etik, dijital davranış müfredata entegre edilmeli. Aile ve toplum düzeyinde baktığımız zaman, sistematik ebeveyn eğitimleri yapılmalı, çocuk gelişimi, pozitif disiplin, siber zorbalıkla ilgili eğitimler verilmeli. Dijital ebeveynlik programları, çevrim içi riskler, ekran kullanımı, mahremiyet konusunda dezavantajlı ailelere yönelik esnek programlar belirlenmeli çünkü dezavantajlı gruplar var, sürekli göç etmek durumunda olan aileler var. Dolayısıyla onlara çevrim içi modüller, telefon danışmanlığı, yerel iş birliği gibi etkin destekler sunulmalı. Yerel kurum iş birliği, belediyeler, sağlık kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler iş birliğiyle bu temel yaklaşım olarak benimsenmeli.

Genel olarak baktığımız zaman, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği olarak bizim belirlemiş olduğumuz mevcut PDR kadrosu -bu değişebilir, Millî Eğitimde sürekli değişiklikler oluyor bu noktada- 47.500 psikolojik danışman kadrosu var. Norma göre gerekli sayı belirlendiği zaman 84.647 norma ihtiyaç var, 37.147 norm ihtiyacı var. Norm planlamasına baktığımız zaman, öncelikli olarak okullarda sadece 150 ve üzerinde olan okullara psikolojik danışman ataması yapılabiliyor yani 149 olan bir okula psikolojik danışman atanmıyor. O okulun bulunduğu risk alanı, sosyoekonomik düzeyi vesaire dikkate alınmadan bu noktada atama yapılırken öncelikli olarak ilk belirlememiz gereken kural her okula en az 1 psikolojik danışmanın atanması. İkincisi de esnek bir şey, okulun bulunduğu risk bölgesine bağlı olarak "150'nin altına indi." deyip norm dışına bırakılmamalı yani bu noktada esneklik sağlanabilmeli çünkü 147'ye düştüğü an norm dışı kalabiliyor, dolayısıyla oradaki öğrenciler psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinden mahrum kalmaz. Dünya genelinde kabul edilen oran 250'ye 1, bizde ise 500'e 1 bile değil açıkçası şu anda.

Sonuç: Güvenli okul, güçlü gelecek. Güvenli okul, yalnızca şiddetin olmadığı okul değil, öğrencilerin kendilerini değerli, güvende ve ait hissettikleri, öğretmenlerin güçlendirildiği, ailelerin katıldığı ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkinleştirildiği okuldur.

Beni dinleme nezaketi gösterdiğiniz için hepinize saygılarımı sunuyorum.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Evet, Erdal Hamarta Hocamıza çok teşekkür ediyorum.

Şimdi sözü Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Kalkınma Programı Direktörü Hüseyin Ekrem Cunedioğlu'na veriyorum.

Buyurun.

4.- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Kalkınma Programı Direktörü Hüseyin Ekrem Cunedioğlu'nun, şiddet olaylarının makro boyutta ele alınması, gözlemledikleri sorunlar ve çözüm önerileri hakkında sunumu

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Sayın Başkan, kıymetli milletvekilleri; ben biraz daha farklı bir anlatı yapayım hocalarımdan. Onlar çok güzel bir başlangıç yaptılar, daha böyle okul ve daha böyle psikoloji boyutunda ama aslında TEDMEM'in de bahsettiği gibi sorun biraz daha makro boyuttan da ele alınabilir.

Ama önce bir sorunun seyrine bakarak başlayalım. Şimdi, sol panelde suça sürüklenen çocuk sayısı artışını görüyorsunuz, özellikle pandemi sonrasında ciddi bir kırılma var gibi görünüyor ama 2015'ten beri de sürekli pozitif artan bir trend görebiliyoruz. Bu, Türkiye'de makro düzeyde gördüğümüz aslında ana problemlerden biri olarak karşımıza çıkıyor. Diğer taraftan da bu "suça sürüklenen" diye sınıflandırılan çocukların hangi suçları işlediğini incelediğimizde orada da en aşağıda gördüğünüz o gri bölge giderek artıyor gibi görünüyor yani suçun da aslında niteliği biraz daha böyle daha şiddete yönelimi destekliyor. O zaman elimizdeki ilk trend bu, suça sürüklenen çocuk sayısı artıyor ve bunların içinde de şiddet suçlarının payı giderek artıyor.

Türkiye'yi bu okul saldırıları meselesinde bir küresel kıyaslamaya tabi tuttuğumuzda ilk dikkati çeken aslında nüfusa oranla okul saldırısı oranında bu alanda sıkça akla gelen ve haberlere konu olan ABD'yle benzer bir düzeye çıkmış olmamız. Dolayısıyla aslında, Türkiye, evet, hani popülasyon olarak onlardan küçüğü ama genç popülasyonuna oranladığınızda ABD'yle aynı düzeylerdeyiz diyebiliyoruz. Diğer taraftan, okul saldırısı sayısını gene OECD ülkeleriyle karşılaştırdığımızda, mesela bizimle benzer sosyoekonomik durumdaki Brezilya'nın -gördüğünüz gibi- neredeyse 5 katı oranında bir okul saldırısı oranıyla karşı karşıyayız 2002-2024 toplamında. Peki, bu çok aşikâr olan sorunu açıklarken biz yayınladığımız Türkiye'de Gençlik Şiddeti Raporu'nda nasıl bir çerçeve kullandık? Aslında temel üç soruya cevap vermeye çalıştık.

Birincisi: "Neden artıyor?" sorusuydu. Bunu açıklarken de üç tane katman tespit ettik. Birincisi, Robert Agnew'un genel gerilim teorisi vardır, sonra da onun açılımları vardır, bu genel gerilimi işleyen "strain" denir İngilizcede. Bu, temelde şunu söyler: Aslında gençler ya da herhangi bir insan üç tane husus sağlanmadığında; birincisi, onun böyle değer verdiği koşulların yitirilmesi;

ikincisi, koyduğu hedeflere ulaşamaması; üçüncüsü ise kronik olarak böyle olumsuz uyarılara maruz kalması. Bunların üçü aynı anda sağlanmaya başladığında şiddetin gerçekleşme ihtimali katbekat artıyor ama üçünden herhangi birinde bir olumsuz gidişat olduğunda da şiddet eğilimi artıyor.

İkinci husus, görelî yoksunluktur. Bu TEPAV'da son dönemde en çok eğildiğimiz konulardan bir tanesi. Türkiye'de sıkça yoksulluğu konuşuyoruz; "maddî yoksulluk" "mutlak yoksulluk" "yoksulluk açığı" gibi kavramları ama özellikle şiddet ya da bu yoksulluğun eyleme dönüşmesi sürecinde asıl tetikleyicinin işte Robert Gurr'dan ya da Runciman'dan beri görelî yoksunluk olduğunu biliyoruz. O zaman görelî yoksunluk politika ajandasına girmeli diye bir boyutu var bizim çizdiğimiz çerçevenin ve veriler de Türkiye'de, özellikle gençlerde görelî yoksunluk algısının ciddi şekilde arttığını gösteriyor, birazdan göreceğiz.

Üçüncüsü de kurumsal kopuş aslında "Neden artıyor?" sorusunda. Gençlerin, sadece kamuya değil, aslında toplum olarak, toplumun kurumları olarak sayabileceğimiz aile, okul, işte kamu hizmet sağlayıcıları ya da bir kurum olarak hükûmetin kendisi, devletin kendisi; bunlara olan güveninde bir azalma görüyoruz. Bu da bir güvensizlik hissini müteakip aslında Türkiye'de bir norm çözülmesi kısır döngüsünü yaratıyor gibi bir riskle karşı karşıyayız 2026 itibarıyla.

Bu tetikleyicilerden sonra "Peki, bunu nasıl düşünmeye başlıyorlar?" katmanı devreye giriyor. Burada da önce, işte bunu bir iç olarak böyle meşru kılması süreci var aslında, "ahlakî çözümme" dediğimiz yani şiddetin normalleşmesi süreci. Bu, normalde geleneksel toplumlarda çok zor bir süreçtir, şiddeti kendi kafasında bireyin meşru hâle getirmesi ama Komisyonumuzun başlığıyla da uyumlu olarak dijital ekosistem artık bunu çok kolaylaştırıyor. Yani şiddetin ya da herhangi bir olumsuz eylemin, bizim geleneksel toplumda olumsuz olarak addettiğimiz herhangi bir eylemin meşru olması fikrine bireyin ya da bir grubun, toplumsal grubun zihnine daha kolay yerleştiriyor çünkü onu sürekli görünür kılıyor. O kimlik sürekli görünür olduğunda birey o suçu ya da suçun yapıldığı şeklini kendi kafasında normalleştirebiliyor, bir meşruiyet kazandırabiliyor.

İkinci kısım normatif erozyondur. Normatif erozyon da aslında benzer bir çerçevede düşünülebilir ama bu normatif erozyonun en önemli bileşenlerinden biri cezasızlık algısıydı bizim raporda anlattığımız. Cezasızlık algısı da hem aslında geleneksel iletişim kanallarında, işte televizyonda, başlangıçta diziler demiştik, bireylere sürekli gösteriliyor. İşte, bir cinayet işliyorsun, birini yaralıyorsun, ondan sonra elini kolunu sallaya sallaya dizilerde dışarı çıkıyorsun ama bu olay burada bitmiyor. Bir dizinin sanki en önemli sahnesi buymuş gibi aynı kesitlerin sosyal medyada dönüp dolaşarak gençlerin karşısına geldiği bir döngüyle karşı karşıya kalıyoruz. Bu da sosyal medyanın amfî rolünü bize gösteriyor. Olumsuz olan daha izlenebilir olduğundan ya da algoritmalar bunları daha izlenebilir olarak etiketlediğinden sürekli gençlerin karşısına bu materyallerin çıkması gibi bir döngüyle karşı karşıyayız ama diğer taraftan cezasızlık algısını toplumda, normal gündelik hayatta da meşrulaştıran gelişmelerle karşı karşıyayız ki en son yargı paketi mesela bunun göstergelerinden biriydi. Haberlerde, bütün medya kanallarında sürekli on binlerce suçlunun sokağa salındığı gibi bir bilgiyle, bir enformasyonla gençler beslendiler. Bu da zaten sosyal medyadan cezasızlığın makbul olduğunu, bunun yeni bir norm olduğunu benimsemeye başlayan gençlerin "Evet, bak, gerçekten gündelik hayatta da bunu görüyoruz." şeklinde bir pekiştirici sinyal vazifesi görüyor.

Son olarak, kimlik boşluğu var "Nasıl düşünülebilir?" konusunda, burada "manosfer" gibi kavramlarla karşı karşıya kalıyoruz. Yani burada hak ediş teorisi vardır meşhur. Bir birey aslında başarıyı hak ettiğini düşünür. "Ben kendim ekonomik olarak başarıyı hak ediyorum ama bunu bana vermiyor bu toplumsal düzen." diye bir algı geliştirebilir. İkincisi, erkekliğin hak edişidir. "Ben erkekim, ben bunu yapabilirim." gibi bir dürtüsü vardır, bir düşüncesi vardır. Bunların ikisinin yoksulluğunda ise yine bir yoksunluk hissi oluşur. Bunu da özellikle şiddet eylemlerindeki failerin işte cinsiyet dağılımlarına baktığımızda neden şiddetin daha fazla erkek egemen bir olay olduğunu açıklarken kullanabiliyoruz ama en önemlisi de bunun nasıl uygulanabilir olduğu. Nasıl uygulanabilir olması konusunda da gene sosyal medyanın bir tetikleyici rolü var. Zira -birazdan göstereceğim grafiklerde- mesela Google'daki arama trendlerine baktığımızda silah, silah sahipliği, silah ruhsatı, poligon gibi aramaların 2004'ten beri çok hızlı bir şekilde arttığını görüyoruz. Öteki taraftan da silah erişiminin ister ebeveynin üzerinden olsun ister doğrudan olsun giderek kolaylaştığı bir topluma doğru evriliyoruz, o yüzden buralarda da ciddi düzenlemeler gerektiğini görüyoruz. Dijital ekosistem elbette önemli bir faktör ama bu çerçeveyi anlatırken siz de fark etmişsinizdir ki her başlıkta yani bu çizdiğim yedi başlıkta da dijital ekosisteminin, özellikle sosyal medyanın mutlaka tetikleyici ya da aracı bir rolü oluyor.

Şimdi, "Neden artıyor?"u size anlatmaya başlamadan önce burada şiddetin tekrar trendine bakalım, özellikle beş yıllık ortalamaya bakalım. Olay sayıları; 2022-2023 döneminde pik yaptı Türkiye'deki okul şiddeti sayısı, sonra bir azalma trendi görüyor olsak da beş yıllık trendlere baktığımızda, artık böyle yılda ortalama 5 saldırı civarında Türkiye için yeni normal hâline gelmiş gibi görünüyor ama bunun arkasındaki faktörlere baktığımızda, genel gerilimi oluşturan ya da genel gerilimin ne minvalde olduğuna işaret eden, mesela TÜSİAD'ın yaptırdığı bir anket vardı, orada gençlerin yüzde 56'sı "Ben ülkem için kötü bir yöne gittiğini düşünüyorum." şeklinde bir beyanda bulunuyordu ya da gençlerde gelecek kaygısını ölçen OECD anketlerinde de Türkiye'de "Kaygı duyuyorum." diyen gençlerin oranının OECD'nin 2 katı civarında olduğunu görüyoruz. Bunlar hep biriken gerilimin emareleri olarak okunmalı. Bu "görelî yoksunluk" kavramı önemli. PISA'yı kullandık, PISA 2022'yi. PISA 2022'de Türkiye'nin katıldığı anketlerde bir yaşam memnuniyeti sorusu var yani 1 ila 10 skalasında "Yaşamınızdan genel olarak ne kadar memnunsunuz?" diye soruluyor. O, sol altta gördüğünüz ülke biziz. Biz açık ara OECD ülkeleri arasında 15 yaş grubunun yaşamından en memnuniyetsiz olduğu ülke durumundayız ama tek vahim olan bu değil, 2018 dalgası ile 2022 dalgasını karşılaştırdığımızda Türkiye, bu ortalama yaşam memnuniyetinin 15 yaş grubunda en çok azaldığı ülkelerden de biri ama en yüksek olduğu alanlardan biri de varyansın çok yüksek olması yani Türkiye'de yaşam memnuniyeti gençler arasında düşük, azalıyor ve çok ciddi bir dağılım problemine sahip; böyle homojen bir mutsuzluktan bahsetmiyoruz. Bu da politika tasarımı dikkat etmemiz gereken hususlardan biri olarak karşımıza çıkıyor.

Yine, TEPAV'da TÜİK'in verilerini kullanarak hesapladığımız bir beklenti gerçeklik açığı değişkeni var. Bunu görelî yoksunluk değişkeni olarak tanımlamıştık. Mesela "Ben tam yoksunum." diyen gençlerin oranı da nüfus içinde gördüğümüz gibi özellikle 2018 sonrasında hızlı bir artış trendi sergiliyor, ondan sonra da yüzde 22 civarında "Ben kendimi her şeyden yoksun

hissediyorum, her alanda yoksunum." diyen bir oranla karşı karşıyayız. Bunlar aslında klasik nakit transferleri ya da gelir transferleri politikalarının gençlerin mevcut sorunlarını çözmemize yetmeyeceğine işaret eden bulgular olarak değerlendirilmeli.

Sonra, gençlerde bu 15 yaş grubunda yaşam memnuniyetini neler belirliyor? 15 yaş önemli çünkü aslında genç sayılmaya tam geçiş, çocuk ile genç arası olarak konumlandırılabilir, erken ergen olarak tanımlanıyor. Kişilik inşasının da -hocamlar daha iyi bilirler- aslında tam dalgalı olduğu dönemler. O yüzden bu grubu anlamak da politika tasarımıyla önemli hususlardan biri. Peki, ne etkiliyor, niye bu kadar düşük? En önemli mesele öznel sosyal konum. Yani "Ben kendimi şöyle hissediyorum." Tam bir görelî yoksunluk. Yani benim kendi bağlı olduğum sosyoekonomik grup ya da okulum ya da bir şeyim değil, benim kendimi nasıl algıladığımı bu dünyada yaşam memnuniyetimi en çok belirleyen husus ama "İkinci, üçüncüler neler?" diye baktığımızda, mesela duygusal kontrol, duygusal kontrol faktörünün önemi bizi aslında PDR alanının ne kadar önemli olduğuna götürüyor. Demek ki yaşam memnuniyetinin tesisinde PDR önemli bir alan. Öğretmen ilişkisi, gene burada Millî Eğitime iş düşüyor. Öğretmen ile öğrenci ilişkisi ne kadar yüksekse yaşam memnuniyeti o kadar yüksek 15 yaş grubunda ve üç farklı model aynı sonuca işaret ediyor. Bu da aslında öğretmen başına öğrenci sayısını neden azaltmamız gerektiğinin göstergelerinden biri. Özellikle Güneydoğu Anadolu'ya gittiğinizde hâlâ tek sınıfta 60 plus öğrencinin olduğu sınıflar olduğunu biliyoruz. İşte, Şanlıurfa gibi yerlerde suç eğilimlerini gördüğümüzde bu acil aksiyon alanları arasında düşünülmeli. Yine, zorbalık da bunu açıklayanlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkıyor. Zorbalığa uğrayan çocuklar daha mutsuzlar.

Bu kurumsal kopuş da önemli. "Hukuk ve hukuka güvensizlik, hukuk sistemine güvensizlik ya da suçun cezasız kalacağı algısı nasıl bir ekosistemde oluşuyor?" sorusuna cevaben Türkiye'nin hukuki sistemine baktığınızda V-DEM ya da World Justice Project gibi endekslerin hepsinde aslında 2014 sonrası, 2016 sonrası bir kırılma görüyorsunuz. 2016 zaten bu kurumsal göstergelerde Türkiye için majör kırılma yılı olarak görünüyor, hangi endekse bakarsanız bakın bizim kurumsal kalite göstergelerimizde bir bozulma var.

Bir de tabii, NEET problemi de var; biz bunu hep böyle işte azalıyor falan gibi değerlendiriyoruz TÜİK'in istihdam verilerinden hareketle ama düzey olarak hâlâ çok yüksek. NEET olan bir birey bir aidiyet sorunu yaşamaya başlar, bir kimlik boşluğu oluşur, bu "Kimlik boşluğunu neyle dolduracağım?" sorusuyla karşı karşıya kaldığı anda, çetelere ya da suça meyyal olma ihtimali artıyor. O yüzden, NEET sadece bireyleri eğitime ya da istihdama kazandırma değil, bireyleri suçtan uzaklaştırma alanı olarak da dikkate alınmalı politika tasarımıyla.

Peki, bütün bu görelî yoksunluk nasıl bir tepki mekanizması yaratıyor? Bu da ayrı bir çalışmamızdan: Klasik tepki, görelî yoksunluk tepki literatürü Hirschman'la başlar, "Exit, Voice and Loyalty" diye bir model ortaya atar, der ki: Bir birey kendini görelî olarak yoksun hissetmeye başladığında ya da yaşamdan tatmin olmamaya başladığında ilk alternatifi çıkıştır, "exit"tir. Bunu Türkiye'de görüyoruz, tabii göçü demiştik ya da TÜİK'in yükseköğretim beyin göçü istatistikleri demiştik. Mesela, Türkiye'nin yükseköğretim beyin göçüne baktığımızda, 2018'e kadarki kitlede yüzde 2'lik bir oran sergiliyor ama şu yüzde 2'yi böyle düşünelim Türkiye perspektifinden: Bizim PISA anketlerinde matematik, fen ve sözel alanlarında, her alanda da yüksek puan alabilen öğrenci oranımız yüzde 0,9 yani bizim kendi gençlik kitlemizde "yıldız" diyebileceğimiz nüfusumuz yüzde 1'in altında ama yükseköğretim mezunu, bizim "beyin göçü yapmış" diye sınıflandırdığımız popülasyon oranı yüzde 2. Demek ki biz en iyilerimizi gönderiyoruz ki zaten şunu da biliyoruz: "Exit" opsiyonu yani yurt dışına çıkma, Türkiye'yle bağlarını koparma opsiyonu sosyal sermayesi belirli bir olgunluk düzeyinde olan vatandaşların yapabileceği bir şey, ya sembolik sermayenizin ya da sosyal sermayenizin yeterli olması gerekiyor. O yüzden, "exit" birinci opsiyon, çıkanlar çıktı. Peki, "exit" opsiyonu kalmayınca ne opsiyonu karşımıza çıkıyor davranış teorisinde? Burada "voice" var, sesini yükseltmen gerekiyor. Ses yükseltmeyi okullardaki eylemler, sokak eylemleri ya da sisteme itiraz kapıları olarak düşünebilirsiniz, "Bu sistem beni memnun etmiyor." gibi. Türkiye'de bu da pek gerçekleşmiyor, artık bu tür eylemleri fazla görmüyoruz. O yüzden, "voice" kapısı da kapalı diyebiliriz. "Exit" ile "voice" kapandığında artık farklı kapılar açılmaya başlıyor. Birincisi, "loyalty" dediğimiz sadakat kapısı. "Bu sistem artık bu şekilde yerleşti, bundan kurtuluş yok, ben sisteme kendi sadakatimi geliştiriyorum." diyen bir tepki. Bu, pasif bir tepki aslında ama "loyalty"nin bir de aktif bir tarafı var, o da şu: "Bu sistem bende bir duygusal boşluk oluşturuyor. Ben, bu duygusal boşluğu bir şeylerle doldurmalıyım." Mesela, toplumu anlamlandırmaya çalışırken karşımıza çıkan tüketim çılgınlığı vardır. Tüketim çılgınlığı aslında oluşan bu anlam boşluğunu doldurmak için bireyin sığındığı bir liman olarak adlandırılmalı; sürekli bir şeyleri giyme, sürekli yeni bir telefon alma gibi şeyler. Bu, bir çeteye dâhil olmayla aslında aynı dürtüsellığe sahip: "Benim bir anlam boşluğum var ve bu anlam boşluğunu bir şeyle doldurmak istiyorum." Çete, burada bir tüketim objesi olarak değerlendirilmeli. Bir de ondan sonra "taklit" dediğimiz bir mekanizma devreye giriyor; bu klasik teoride yok, bunu biz kendimiz geliştirdik. Taklit de şu: Sistem size eskiden "Çok çalışırsan, okursan, SGK'lı bir işin olursa sen toplumsal olarak makbul ve başarılı bir bireysin." derdi ama mevcut sosyoekonomik koşullarda artık okumak, yükseköğretim mezunu olmak, iyi bir işe girmek sizi toplumsal açıdan en makbul bireyler arasında kılmıyor; başarı farklı şekilde etiketlenmeye başlıyor. Başarının tanımının değiştiği bir ortamda da birey ya da özellikle gençler, kendilerini "O zaman, beni ne başarılı saydıracaksa ben ona yöneleyim." diye bir arka kapı aramaya başlıyor. İşte, burada da daha önce mutlaka başka akademisyenlerin dile getirdiği çete mefhumları ortaya çıkıyor. Özellikle, sosyoekonomik seviyeleri düşük mahallelerde bu tür çetelerin daha rahat penetre olduklarını görüyoruz. Onlar çocuklarda oluşan ve mevcut sistemin dolduramadığı bu anlam boşluğunu onlara farklı taahhütlerde bulunularak dolduruyorlar. O zaman, burada da politika yapıcılara ya da kamu olarak bize düşen, bu tür boşluk yaşayan çocukları erken tespit edip onlardaki boşluk oluşumunu telafi etmeye yönelik politikalar tasarlamak olmalı. Eğer biz bunları çözmezsek ve bu taklit gerçekten çalışmaya devam ederse Türkiye, yeni ve aslında şu anki tanıma göre bozuk bir norm çerçevesine doğru ilerliyor. O yüzden, ne kadar erken olursa o kadar kârdır, bu kısır döngüyü kırmak açısından.

Ekonometrik bazlı analizlerimiz vardı, bu görelî yoksunluğu daha iyi anlayalım diye. Klasik politika yaklaşımında hep sosyoekonomik eşitsizliğin ya da sosyoekonomik statünün yaşam memnuniyetini ya da suça meyli belirlediğini düşünürüz ama mesela, PISA verilerini kullanarak yaptığımız analizler, sosyoekonomik statünün doğrudan yaşam memnuniyeti üzerinde az bir etkisi olduğunu ama bu etkinin de yüzde 75'inin tamamen öznel sosyal konumdan oluştuğunu yani bireyin kendini nerede

konumlandığından oluştuğunu gösteriyor. Benzer şekilde, gıda güvensizliğinin de yaşam memnuniyeti üzerinde doğrudan etkisi var ama bu etkinin bir kısmı da duygusal kontrol üzerinden oluşuyor diyebiliriz.

Nasıl düşünüldüğüyle ilgili de şunu da unutmamak lazım: Mesela, erkek egemenliğini konuştuk manosfer kısmında ama kızlar ile erkekler üzerinde çok farklı dinamikler var. Mesela, sosyal medya maruziyetinin etkilerini görüyorsunuz buradaki grafikte, "Sosyal medyaya maruz kalmak acaba hangi kanaldan yaşam memnuniyetini etkiliyor?" diye. Kız öğrencilerde beden imajı üzerinden etki oluşturuyor yani kız öğrenciler sosyal medyada özellikle ne kadar fazla pasif medya kullanımı yaparlarsa... Literatür de bunu söylüyor, ikiye ayırıyor sosyal medya kullanımını, aktif ve pasif olarak. Pasif, hiçbir şey yapmayıp sadece izleyici olarak sosyal medyada zaman geçirenler; aktif de sosyal medyada paylaşım yapanlar, içerik sağlayanlar, tam içinde yaşayanlar. Aktif kullanım çok fazla etkilemiyor ya da sosyal medyanın süresi de çok fazla etkilemiyor ama onu pasif olarak ne kadar yoğun kullandığınız daha fazla belirleyici bu memnuniyetsizlik hissi üzerinde ve kız öğrencilerde beden imajı bozuluyor çünkü onların maruz kaldığı imaj daha fazla "Bu kadınlar çok güzel. Bu kadınlar şöyle makyajlı, şu makyaj videosunu izle." denildikçe kız öğrencilerimizde bir bozuk beden algısı oluşmaya başlıyor ama üzücü ki mesela, bu çalışmayı yaparken Türkiye verisi kullanmadık, Türkiye PISA'nın "Wealth" anketine katılmamış 2020'de, "Well-Being Questionnaire" diye bir refah anketi var, biz buraya katılmamışız. Zaten bütün sunum boyunca varacağım ana noktalardan biri de -çok önemli bir mevzuu konuşuyoruz ama- Türkiye'de bir veri yetersizliği problemiyle karşı karşıyayız. Biz de STK'ler olarak bu veri yoksunluğunu yaşıyoruz, madem yoksunluk konuşuyoruz. Herhâlde, ana önerilerden, başta yer alması gereken hususlardan biri de zaten daha kapsamlı verilerin derlenmesi gerektiği. Erkek öğrencilere baktığınızda, erkek öğrencilerdeki asıl tetikleyicinin güçlü görünme arzusu olduğu yani manosfer kültürünü besleyen de o. Erkek öğrenci güçlü görünemediği zaman mutsuzlaşmaya başlıyor ve güç kazanma dürtüsüyle aslında o çetelere ya da şiddet içeren videolara, dizilere vesaireye daha fazla eğilim gösteriyor ve bu da şiddetin gerçekleşme ihtimalini artırıyor.

Bir de tabii ki mekânsallık var -hocalarım söyledi- mekân önemli. Raj Chetty'nin meşhur "The Opportunity Atlas" serisi vardır Amerika'da, yıllardır bunun bir benzeri neden Türkiye'de yapılmıyor diye düşünürüm. Yani, politika tasarımı için bizim anlık veriye ihtiyacımız yok belki ABD'deki gibi ama en azından hangi mahallenin, hangi harita üzerindeki "grid" in ne kadar suç ihtiva ettiğini bilsek Emniyetin kaynaklarının dağıtımı ya da bizim politika tasarımı açısından çok önemli bir done olurdu ve Türkiye bunu hesaplayabilecek veri yetkinliklerine sahip; bu bir tercih meselesi. O yüzden, sadece artık "İstanbul'da şu kadar suç var." ya da "İstanbul'un şu ilçesinde şu kadar suç var." demeyi bırakıp harita üzerinde şu koordinat bilgilerini girdiğimde "Burada şu kadar suç ihtimali var." diyebilmem gerekiyor ki Emniyet daha doğru çalışsın.

Ateşli silahlar meselesiyle benden daha haşır neşirsiniz, bunlara erişim giderek artıyor; bu önemli Komisyonumuzun şeyiyle ilgili. Özellikle, 2012 sonrası kırılmaya dikkatinizi çekmek istiyorum. Bunlar Türkiye'deki arama trendleri, 2012'den sonra bir şey oluyor ve toplum genel olarak daha fazla "poligon" aramaya başlıyor, "Silah ruhsatını nasıl alırım?" diye sormaya başlıyor ve bu 2024'lerin...

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Yaş aralıkları var mı?

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Bu genel arama Başkanım, yaş aralıkları yok maalesef ama Google'la bir iş birliği hâlinde mutlaka hesaplanabilir, Google'la iş birliği yapılırsa bu hesaplanabilir.

Bu bir öncü gösterge olarak değerlendirilmeli, bunu arayan bir vatandaş buna nasıl sahip olacağıyla ilgili doneleri de mutlaka sorgulayacaktır. O yüzden, bu bir erken uyarı göstergesi ve bu gerçekleşmeden önce bunlara mâni olmakta yarar var.

Bir mesele de özellikle Kahramanmaraş'taki olayda karşımıza çıkmıştı, işte psikolojik bir hikâyesi var gibi. Zaten en temel sıkıntılarımızdan biri de şu: Böyle herhangi bir olay olduğunda, bu sanki münferit bir meseleymiş gibi hemen bunun kişisel tetikleyicilerini almaya başlıyoruz. Evet, kişisel tetikleyicilerinden biri zaten o çocukların psikolojik sorunlar yaşıyor olması ama toplum genelinde de bir psikolojik sorunumuz var. Mesela, antidepresan kullanım oranındaki artış bunu çok bariz bir şekilde gösteriyor. Toplum psikolojisinin artık böyle bir bozulma emaresini sadece antidepresan kullanımından bize gösteriyor ama işin politika tarafından asıl odak noktası şu olmalı: Antidepresan kullanımı ya da psikolojik müdahale ihtiyacı bu kadar artarken Türkiye'deki psikiyatrik yatak sayısı niye azalıyor? Yani aslında psikiyatrik destek talebi açısından bir artış var ama ben bunu işte burada merkezî yönetim olarak ya da Sağlık Bakanlığı olarak psikiyatri alanında bu talebe arz olarak karşılık verirken "Aman, bu kadar yatağa ihtiyacınız yok." gibi bir tepkiye veriyorum. Bu da zaten aslında psikiyatri alanında Sağlık Bakanlığının artık hekim sayısını ya da sağlık personeli sayısını değil, sadece bunları değil, bunların yanında, normal hastanedeki kapasitesini de artırması gerektiğini bize gösteriyor ki bu hastaları daha rahat takip edebilelim. Yani bu durum böyleyken herhangi bir birey "Ben artık psikiyatrik tedavimi yarıda bırakıyorum." dediğinde bu tamamen bireyden mi kaynaklanıyor yoksa sistemin arz kapasitesindeki yetersizlikten mi, bunu ayırtırmak mümkün olmuyor. O yüzden, buna da dikkat etmek lazım.

ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU (Kocaeli) - Nüfusa oranları...

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Nüfusa oranları Vekilim, evet, bu nüfusa oranlı da artıyor. Trend aynı, antidepresan kullanımı, o da azalıyor.

ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU (Kocaeli) - Psikiyatri...

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - İkisi, evet, diğeri de azalıyor, evet.

ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU (Kocaeli) - Yüzde kaç?

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Ona bakalım ayrı ama ezberimde değil.

Şimdi, ekonomik güvence ve fırsat eşitliği dedik yani burada tabii -ben de bir iktisatçıyım sonuçta, bir kalkınma iktisatçısıyım- benim dikkatimi çeken ilk şey yani tamam, gençlere bir istihdam güvencesi verelim, AB modeli burada esas alınabilir -özellikle NEET gençlere yönelik- ama asıl mesele risk faktörlerini ya da işte öznel yoksunluğu her sene izlememizi sağlayacak veri kapasitesinin artırılması. Burada farklı farklı anket şirketlerinin "Şu gençlik barometresi, şu gençlik anketi." gibi çalışmalarını görüyoruz ama onların her zaman bir örneklem güvenilirliği, nerede yapıldığı, bunlarla ilgili şaibeler oluyor. Bunlar yorumlanırken

farklı eleştirilerle karşılaşabiliyoruz. O yüzden, TÜRK'in kapsamına artık bu soruların yer aldığı bir gençlik araştırmasının dâhil edilmesi belki Komisyonun önemli çıktılarından biri olabilir.

Kurumsal yeniden bağlanma önemli yani hocalarım varken bana laf söylemek düşmez belki ama bir okul iklimi reformu gerekiyor. Özellikle polisiye tedbirlerle okulun refahının ya da okul aidiyetini tetiklemeyeceği artık bütün literatürün hemfikir olduğu bir gerçek. Yani cezadan ziyade "Ben ara buluculuk mekanizmalarının çalıştığı, çocuk haklarının temelde olduğu bir okul iklimini nasıl tesis ederim?" sorusuna cevap vermemiz gerekiyor. Adalet sistemine güveni tesis etmek artık sadece Adalet Bakanlığının görevi değil hepimizin görevi çünkü kime dokunursanız adalet sistemine güvensizlik beyan etmeye başlıyor. Böyle bir trend var ve bu trendi biz kırılmadıkça çocukların antiadalet sistemi davranışlara diyelim, adaletin aslında meşru görmediği davranışlara eğilme ihtimali artıyor gibi bir sorun var. Burada, işte, gençlik merkezleri, gençlik meclisleri gibi mekanizmaların işe yaradığını gösteren çalışmalar var ama bunların Türkiye özelinde pilotlarla test edilmesi gerekiyor.

Norm inşası çok önemli bir şey. Burada sosyal medyayı kapatmak değil mesele, bunu görüyoruz ya da sosyal medyada dijital ortamlarda geçirilen süre de değil; bunun nerede geçirildiği yani bunun niteliği aslında şiddet eğilimi ya da yaşam memnuniyeti üzerindeki asıl belirleyici ama eğer böyle bir bilgi varsa elimizde artık Talim Terbiyenin bunu dikkate alıp Millî Eğitim müfredatı içine mutlaka sosyal medya kullanımına yönelik de bir bileşen eklemeli diye düşünüyoruz.

Benzer şekilde, hani, kamu spotlarına bazen maruz kalıyorum, ben de bir ebeveyn olarak keşke başka alanlara bunları harcasalar diye temennide bulunuyorum hep. İşte, hani güçlü erkek şiddet uygulamaz gibi kampanyalar başlatılarak mesela manöfrenin önüne geçmek belki de kötü saatlerde değil de gerçekten "prime time" saatlerde yapılarak ailelere ve çocuklara bu aşılabilir gibi geliyor bize. RTÜK de burada önemli bir aktör. Dijital platformlarda özellikle algoritmaların nasıl çalıştığını anlaması ve gençlerin karşısına neleri çıkardığını tespit etmesi gerekiyor. O yüzden, hani şiddeti normalleştiren içeriklere karşı sadece RTÜK değil tabii ama diğer dijital, BTK gibi kurumların da hep beraber bu içerikleri nasıl filtreleyeceklerine dair bir çalışma yapması gerekliliği öne çıkıyor.

Yani burada başka bir sürü öneri var ama zaten sunum elinizde.

Ben teşekkür ediyorum sabrınız için.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Çok teşekkür ediyoruz.

Gerçekten son derece güzel sunumlar oldu.

Bunu yazılı olarak da siz bize dağıttınız mı Ekrem Bey?

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Evet.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Bunların hepsi var değil mi?

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Evet, hepsi var.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Dijital de alabilirsek...

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Dijitali de kullanabilelim.

IV.- MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONLARI

A) Görüşmeler

1.- TEDMEM Koordinatörü Nilgün Demirci Celep, TEDMEM Direktörü Sabiha Sunar, Türk PDR-DER Genel Başkan Vekili Profesör Doktor Erdal Hamarta ve TEPAV Kalkınma Programı Direktörü Hüseyin Ekrem Cunedioğlu tarafından yapılan sunumlara ilişkin görüşme

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Değerli hocalarım, ben şimdi değerli milletvekillerimize size soru sormak veya katkı vermek üzere zaman vereceğim ama ondan önce bize, Komisyonumuza daha sonrasında da -sadece bunlarla sınırlı kalmayalım- eğer yine ilave edeceğiniz görüşleriniz falan olursa raporlarınızı biz değerlendirmek isteriz, daha sonrasında da ilave şeylerinizi dikkate almak isteriz.

Ben Ali Bey'den başlıyorum, önce Ali Bey'in söz hakkı var.

Buyurun Ali Bey.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Evet, çok teşekkür ediyorum.

Gerçekten de Komisyon çalışmaya başladığından bu yana 7'nci Toplantımız ve her sunum çok değerli ve çok etkili, güzel idi. Bugünkü sunumlar da çok verimli ve ben hocalarımıza çok teşekkür ediyorum.

Birkaç tespit yapacağım. Sabiha Hocamız dedi ki: "Kâğıt üzerinde tüm önlemler alınmış durumda ama uygulamada, politikada boşluklar var." Evet, doğru. Ardından hemen Erdal Hocamızın sunumunda ise "Mevcut uygulamalar neden yetersiz kalıyor?" bölümü, orada aslında bu sorunun cevabı da var yani olay sonrası yaklaşım, önleyici rehberlik yetersizliği, öğretmen eksiği, veri yönetimi ve iş birliği zayıflığı. Yani evet, kâğıt üzerinde var, kanun çıkıyor, Parlamento çıkıyor, yönetmelikler var, Millî Eğitim bu konuda yazıyor çiziyor ama dostlar bizi alışverişte görsün. "İşte, var, burada kanun, çıkardık." Bir şey olduğu zaman "Biz bu konuda kanun çıkarmıştık." Bu, hepimizin sorumluluğu, hepimizin eksiğidir diye düşünüyorum ama uygulamada denetim mi yok artık, ciddiye mi yok, ciddiye mi alınmıyor; eğitim yetersiz olduğu için mi, acaba o yüzden mi böyle oluyor ama sonuçta uygulaması zayıf. Örneğin, dikkatimi çekti, işte, 150 öğrenciye psikolojik danışmanlıkla ilgili bir sınır var; işte, 147'ye düştü, yok, gidecek oradan rehber öğretmen. Peki, bir şey soracağım: Okulda, Maraş'taki Ayser Çalık Ortaokulunda bir öğrenci 32 kez görüşmüş. Öğrenci sayısı bir anda düştü 140'a, oradan hocayı çektik ama öğrenci var orada, arıza var orada, sıkıntı var orada. Yani sonuçta Komisyonumuzun hazırlayacağı raporda önerilerde bulunacağız kamuya, Meclise, bakanlıklara; buna dikkat çekmemiz gerekiyor. Raportör arkadaşlarımızın bence bu konuda özel bir hassasiyet göstermesi gerekiyor; esnek davranmak gerekiyor, evet, doğru.

Ayrıca, yine, 84 bin ihtiyaç var, 47 bin öğretmen var, 37 bin açık, yarı yarıya açık. Ne konuşuyoruz ki? Yarı yarıya öğretmen açığının olduğu bir yerde biz çıkıp neyi anlatacağız, neyi konuşacağız? Ekonomik olarak belki sıkıntıdır, eyvallah, işte, Maliyenin planlaması, ülkenin içinde bulunduğu şartlar ama geleceğimiz bu çocuklar. Yani belki başka bir yerden bir şey yapılabilir ama bu atamalar, bu öğretmenler verilmeli, bu okullarda bunların olması gerekiyor.

Ben bir şey söyleyecektim ama az önce hocamız dedi ki: "Türkiye'de veri yoksunluğuyla karşı karşıyayız." Evet, başladığımız günden bu yana tüm sunumlarda Amerika'daki araştırmalar bize veriliyor arkadaşlar, Finlandiya'daki araştırmalar, Avrupa'daki araştırmalar; Türkiye neden araştırma yapmıyor? İmkânımız mı yok? Var, Millî Eğitim Bakanlığı var; ne işe yarıyor? Yani sonuçta o kadar çok kamu kurumu var ki bu araştırmaları yapabilecek. Bizim artık kendimizle ilgili araştırmalar yapmamız gerekiyor. Neye benziyor biliyor musunuz? Savunma sanayisinde yıllarca oradan burada silah alıyorduk, uçaktı, şudur budur; şimdi, çok şükür, savunma sanayisinde ileri düzeydeyiz, satıyoruz, başka ülkelere veriyoruz. Bu konuda da -yani istenirse yapılabilecek bir şey- bizim mutlaka veriyle ilgili, araştırmalarla ilgili bir çalışma yapmamız gerekiyor diyorum.

Hocama bir soru soracağım, Sabiha Hocama. Kaçırdım herhâlde, "Birkaç şirketin elinde." dediniz, uluslararası botları mı kastediniz orada, tam anlayamadım?

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Evet, evet.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Önemli bir şeydi çünkü o.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Evet, sohbet botları, aslında bu çocukların yapay zekâyâ danıştıkları botları. Aslında şurada 5-6 tane teknoloji şirketinden bahsediyoruz, kendi aralarında sürekli bir rekabet hâlinde olan vesaire ve bu teknoloji şirketlerinin ülkelerin politikalarını etkileme düzeyini de artık görüyoruz; Trump'ı, Elon Musk'ı vesaire.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Tabii.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Şu an bunun nereye gideceğini hiçbirimiz de öngöremiyoruz ama çocukların artık bir yetişkinden daha çok ya da işte basılı kaynaklardan daha çok bu değer sistemlerini şekillendirirken yapay zekâdan destek aldığını biliyoruz.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Yani Hocam, yanlış anladıysam düzeltin lütfen. Sohbet botları 5-6 uluslararası büyük kartelin elinde. Neticede, örneğin, bunlar istedikleri takdirde istedikleri politikayı o genç kardeşlerimize; 15 yaşında, 14 yaşında, beyni çok hızlı çalışan ve almaya hep hazır olan o kardeşlerimize her şeyi empoze edebilir. Yani mesela "Netflix" gibi. Şimdi, Netflix platformunu biliyorsunuz arkadaşlar, izlediğiniz her dizide neredeyse Yahudi propagandası var; var yani şimdi görüyorsun, bunu hissediyorsun, algılıyorsun; doğru, güzel diziler de çekiyorlar, izliyoruz da çekiyor da celbediyor da. Bu ulusal bir sorun bence yani bizim buna da bir tedbir almamız gerekiyor Sayın Başkan, bu konuda da bir şey yapmak gerekiyor. Dünyayı 4-5 firma belli bir konuda yönetecek; bizim Maraş Elbistan'daki çocuk Amerika'daki, işte bilmem neredeki o firmanın bilinçaltına verdiği bilgiyi alacak, bir süre sonra işte facia olacak, okulda katliam olacak. Niye söyledim biliyor musunuz Hocam? Maraş'taki ile Urfa'daki çocuğun, ikisinin de benzerlikleri var; ikisi de Hitler sevdalısı, ikisi de Telegram'da, ikisi de oyun oynuyor sürekli, ikisi de dinsiz görüyor kendisini yani dinle ilgili bir sorunu var; ikisi de cinsiyetsiz; birisi cinsiyetsiz ama birisi de çok şey değil yani Yahudi düşmanlığı var ikisinde de falan böyle. Yani, hani, benzer yanları ikisinin de olunca, bir merkezden de pompalanınca demek ki etkileniyor bu çocuklar.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Yani şöyle bir ekleme yapabilirim: En son Amerikan seçimlerinde kullanıcıların zaten verileri üzerinden onların önüne çıkan içeriklerin bu şekilde yönlendirildiği ortaya çıktı. Yani onların fikirlerini değiştirmek üzere bir manipülasyon olduğu ortaya çıktı, bu dava hâlâ devam ediyor. Benzer şeyleri gençlerin zihinlerini şekillendirme konusunda kullanamazlar diyemeyiz bence. Bunun farkında olarak yöntemlerimizi geliştirmemiz lazım.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Doğru, buna dikkat ederek bence bir politika geliştirilmeli. Biz bunu nereden biliriz? Siyasette de biliriz, seçim dönemi özellikle çok sık yapılır. İşte, benim ilim Kahramanmaraş'ta Instagram çok kullanılmaz, Facebook çok kullanılır; taşrada Facebook daha sık kullanılır çünkü yurt dışında çoluğu çocuğu var, onlarla Facebook üzerinden konuşabildiği için. Ben ne yapıyorum seçim dönemi? Facebook üzerinden reklam veriyorum, "18-30 yaş arasına benim reklamım gitsin." diyorum. Ne reklamım gitsin? "Onlara hitap eden bir açıklama, bir videom gitsin." Dolayısıyla, "1, 2, 3" derken etkiliyorsunuz o yurttaşı, sana bir şekilde dönüyor; bir yerde gördüğü zaman diyor ki: "Şunu gördüm medyada, bunu yaptım." Yani bu çok ciddi etkiler. Bu konuya da bence raportör arkadaşlarımızın dikkat etmesi gerekiyor ve Komisyon raporunda buraya değinmemiz gerekir diyorum.

Çok verimliydi, her birinize ayrı ayrı çok teşekkür ediyorum, sağ olun.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Sayın Sunat...

ŞENOL SUNAT (Manisa) - Teşekkür ediyorum.

Hem TEDMEM'e hem TEPAV'a hem de Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneğinin adına gelen hocamıza ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Gerçekten hem çok güzel vakti kullandınız ama bu kullandığınız vakitte de birçok konuya açıklık getirdiniz.

Ben her 3 kuruma da ilk önce bir ortak soru yöneltmek istiyorum, sonra TEPAV'a ve Danışma ve Rehberlik Derneğine soru sormak istiyorum.

Evet, biliyorsunuz ki ufak yaşlarda değerler eğitimi çok önemli. Bugün gençlerde aidiyet kaybindan, kimlik bunalımından ve toplumsal bağların zayıflamasından söz ediyoruz yani birçok şeyde de olayın sonucunda da bunlar var. Ancak geçmişte çocuklara dürüstlük, çalışkanlık, millet sevgisi, vatanseverlik, ortak sorumluluk bilinci aşılamayı amaçlayan öğrenci andı vardı, kaldırıldı. Ortak değerleri ve yurttaşlık sorumluluğunu vurgulayan vatandaşlık dersi vardı, kaldırıldı. Siz ortak değerleri güçlendiren uygulamaların azalması ile gençlerde görülen yabancılaşma, aidiyet ve kimlik krizinin büyümesi arasında bir ilişki kuruyor musunuz?

İkincisi, yine ortak soru: Okul saldırılarını gerçekleştiren çocukların özelliklerine baktığımızda, aidiyetleri olmadığını, kimlik duygusunda zayıflıklar olan öğrenciler olduğunu görüyoruz. Geçmişte ortak kimlik, vatandaşlık bilinci ve ortak sorumluluk bilinci oluşturmaya çalışan öğrenci andı ve vatandaşlık bilgisi derslerinin kaldırılmasının veya etkisiz durumda bırakılmasının bu süreçte bir payı olup olmadığını sizlerden duymak istiyorum.

Evet, gelelim TEPAV'a, en son sizi dinledim. Ben sizin "Türkiye'de Gençlik Şiddeti" konulu raporunuzu sonuna kadar okudum, çok güzel bir çalışma, ha eksikleri mutlaka olur ama çok güzel bir çalışmaydı.

Gençlik şiddetinin temel sebepleri olarak ekonomik sıkıntılar, göreceli yoksunluk ve kurumsal güvensizlik gösteriliyor raporda. Ancak aynı ekonomik koşullarda yaşayan milyonlarca genç şiddete yönelmiyor; şiddete yönelenler ile yönelmeyenleri ayıran temel değişkenleri, en önemli temel değişkenleri size sormak isterim, bir.

Raporda aile kurumunun zayıflamasından söz ediliyor ancak boşanma, parçalanmış aile, ebeveyn ihmali, bağımlı ebeveyn, aile içi şiddet gibi değişkenlerin etkisine ilişkin özel bir analiz yok yani onu görmedim. Bu yine, biraz önce de ifade ettiniz, veri analiziyle alakalı bir durum mu? Yine "Suça sürüklenen çocukların yüzde 82'si erkek." diyorsunuz o raporunuzda. O hâlde mesele yalnızca ekonomik ya da kurumsal değil, aynı zamanda erkek çocukların sosyalleşmesiyle ilgili sıkıntıların ne olduğunu, bu sosyalleşmeyi sağlayabilecek... Tabii ki hepsinin sebebinin ne olduğunu hepimiz gayet iyi biliyoruz ama sizden rapora geçmesi açısından cevabını bekliyorum. Yine dijital ekosistemi "yatay güçlendirici unsur" olarak tanımlıyor rapor. Ancak algoritmaların çocuklara şiddet içerikleri önermesi konusunda platform şirketlerinin hukuki sorumluluğu için ne diyorsunuz?

En son soru: Çocuk ve ergen ruh sağlığı hizmetlerinin yetersizliğini vurguluyorsunuz. Ancak şiddet eğilimi gösteren çocukların ne kadarının sistem tarafından önceden tespit edildiğine ilişkin veri var mı? Türkiye'nin asıl sorunu kapasite eksikliği mi yoksa risk tespitlerinin başarısızlığı mı?

Değerli Hocam, size de rehberlik ve psikolojik danışmanlıkla ilgili bazı sorular sormak istiyorum çok önemli bir konu olduğunu bildiğim için, ben de bir eğitimciyim. Rehberlik öğretmenlerinin yeterli olmadığından yani az olduğundan, en az 20 bin okulda rehberlik öğretmenin bulunmadığından, yine RAM'ların iyi çalışmadığından, biraz bahsettiniz onlardan. Bir rehber öğretmenin elinde bugün okul saldırısı riski taşıyan öğrenciyi tespit etmeye yarayan bilimsel bir tarama aracı var mı, onu sormak istiyorum. Yine, Türkiye'de rehberlik servisleri daha çok tercih ve sınav danışmanlığına mı dönüştü? Psikolojik risklerin tespitinde yeterince rehberlik yapılabiliyor mu? Okullar için soruyorum ki hani siz tabii ki akademisyensiniz ama okulların durumunu da anladığım kadarıyla tespit ediyorsunuzdur. Bir öğrenci için "yüksek riskli" değerlendirmesi yapıldığında, rehber öğretmenin elinde hangi yaptırım veya yönlendirme mekanizmaları bulunmaktadır? Bugün rehber öğretmenlerin en büyük sorunu personel eksikliği midir, yetki eksikliği midir -kısa kısa cevaplar verirseniz de olur- yoksa kurumlar arası koordinasyon eksikliği midir? Şiddete eğilim gösteren çocukların aileleri çoğu zaman durumu fark ediyor mu yoksa inkâr mı ediyor? Velilere yönelik zorunlu psikoeğitim programları okul saldırılarını önlemede etkili olur mu? Türkiye'de rehberlik servislerinin dijital radikalleşme ve çevrim içi şiddet kültürüyle mücadele edecek donanımı var mı?

Çok soru sordum; çok teşekkür ediyorum, sağ olun, var olun.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Evet, şimdi toparlayarak cevap verelim.

Öncelikle Ekrem Bey, sizden başlayalım.

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Ya ilki, tabii ki değerler eğitimi önemli. Şu anda da değerler eğitime yönelik çalışmalar var ama tabii, sayın vekilimin bahsettiği çerçevede değil, çok aşikâr. Ben kendi ortaokul, lise yıllarımdan hatırlarım; bizim vatandaşlık dersine yüzbaşı gelirdi Antakya'da. Onu izleyen bütün erkek öğrencilerde böyle bir vatan, millet sevgisi türerdi ve asker olmak isterlerdi. Antakya'nın en iyi lisesiydi, benim 4 arkadaşım kuvvet komutanlıklarına yerleşti benim kendi sınıfımda; biri ortaokuldan liseye geçerken polis kolejine geçti, şimdi emniyet müdürü. Tabii, işte, hani sadece dersin ne olduğu değil, dersin içeriği ve onu kimin verdiği de buradaki önemli belirleyicilerden biri. Diğer hususlar, bu Talim ve Terbiyecilerin alanına giriyor ama benim datadan gördüğüm bir şey yok hani bununla ilgili kendi kişisel deneyimimi anlatabiliyorum en fazla.

İkincisi, rehberlik meselesi. Yine gözlemlediğimiz, bizim hanelerle yaptığımız anketlerde ebeveynler... Tabii, şeyi unutmamak lazım Sayın Vekilim, toplum genel olarak bir değişimden geçiyor. Yani biz sadece şu an çocukları konuşuyoruz ama bizim çocukluk yıllarımdaki toplum ile şimdiki toplum aynı değil, ebeveyn de aynı değil. Sayıyı hatırlamıyorum ama ebeveynlerle yaptığımız görüşmeden şu çıkmıştı: Çocuklarının RAM'da olduğu bilgisinin yayılmasından endişe ediyorlar yani "Benim çocuğuma deli muamelesi yapacaklar, benim çocuğumu tecrit edecekler." gibi bir algı var. Belki de önce bunun normalleşmesi gerekiyor, RAM'ın öyle bir mekanizma olmadığıyla ilgili ya da "Çocuğumun RAM'a gittiği öğrenilirse ben çocuğumu özel okula gönderemem." diyen veliler var. O yüzden RAM çalışmıyor bir mekanizma olarak, böyle bir şey var.

İkincisi, erkeklerin neden suça düştüğüyle ilgili. Bir ahlaki boşluğa da siz de zaten Vekilim soruyu sorarken yer verdiniz, bir ahlaki boşluk oluşuyor toplumda. Yeni toplumun zaten kendine bir yön ararken yaşadığı en büyük handikaplarından biri budur. Şu anda biz sadece sosyal eksende değil ekonomik eksende de bir boşluk içindeyiz. Yani işte teknoloji konuşuyoruz, yapay zekâ konuşuyoruz, nereye oturacağı belli olmayan bir trendler silsilesinden geçiyoruz ve bunlara vereceğimiz cevaplar bizim nerede konumlanacağımızı belirleyecek. Bu dinamikler içinde çocuklar işte böyle sığınacak bir liman ararken mesela çocukların ilk devletle muhatap oldukları yer Emniyet oluyor, karakolda ilk defa devletle muhatap oluyor. 14 yaşında bir çocuğun devletle ilk buluştuğu yerin bir karakol olması kadar trajik bir şey yok ve 400-500 bin çocukta bahsediyoruz.

Demek ki birinci mesele bu. Boşluk eğer aşıkârsa ve veriler olduğu kadarıyla az olsalar da bize bunu gösteriyorsa o zaman devletin onlara "Ben buradayım." mesajını daha erken yaşlarda vermesi lazım. Bunun RAM olmaması lazım, bunun karakol hiç olmaması lazım; birincisi bu.

İkincisi, erkek çocuklar zaten hani o bahsettiğim teorik çerçevede de kendilerinin daha çok şeyi hak eden olduğu algısına sahipler. Yani erkeğin kendisi aslında bir hak ediş olarak algılanıyor psikoloji literatüründe. O yüzden, erkekler ben bunları yapmaya muktedirim, eğer toplum bana bunları vermiyorsa ben bunları kendim edinecek mekanizmalara başvurabilirim dürtüsüyle hareket ediyorlar, çeteler de bu dürtüden besleniyorlar zaten. Demek ki bizim, Millî Eğitim değil ama Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının erkek çocuk odaklı politika tasarımı ihtiyacı var, Aile Bakanlığının görevi bu. Belki raporda eğer kurumlara bir görev ataması yapılacaksa bunu da atlamamakta yarar var.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Çok kısa açıklar mısınız onu, erkek çocuk, Aile Bakanlığını?

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Ya, şimdi, benim politika önerilerimden bir tanesi zaten psikometrik taramaydı. Bence Millî Eğitim Bakanlığının genel olarak bütün okullarda artık psikometrik tarama yapması gerekiyor; çok da maliyetli bir şey değil aslında, zaten PDR servisleri bunu yapmaya muktedir. Bunu yaparken ayrı bir katman koymak gerekiyor erkek çocuklara özel. Eğer çocuk erkekse ona göre, cinsiyete göre farklılaşan sorular sormak gerekiyor ki erkek ve kızın -az önce sunduğum gibi- farklı motivasyonları var suça sürüklenmede. O yüzden, önce bence bir akademik heyetin

toplanıp böyle bir çalışmayı tasarlaması gerekiyor; hem cinsiyet farklarını hem de mekânsal farkları dikkate alan bir anket tasarım yapıp bu psikometrik çalışmanın ulus genelinde yapılması çok da maliyetli olmayan, PDR'nin de seveceği bir çalışma olur. Yani önerimiz bu Vekilim.

Başka var mı, atladım mı sorularınızı Sayın Vekilim?

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Diğer hocalarımız kaldığı yerden devam eder.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Ben TEDMEM adına dilerseniz ilk soruya cevap verebilirim.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Tabii, buyurun.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Soru çok kıymetli bir soru, üzerinde düşünmemiz gereken bir soru ama değerler meselesi içinde bizim daha önce yaptığımız hazırlıklar var çünkü değerler eğitimi Türkiye'de çok tartışılan bir konu. Orada şunu söyleyebiliriz: Değerler eğitiminde evrensel değerlere baktığımızda 10-12 tane değerden bahsedebiliyoruz; sevgi, saygı, hoşgörü, yardımlaşma vesaire. Çocuklara eğitim sistemi sadece bunu kazandırabilmiş olsaydı bile toplumda başka bir görünüm elde ederdik. Millî ve manevi değerler içinde bunun üzerine zaten kurmamız gereken değerler bunlar. Onlar için benim de vereceğim örnekler kişisel örnekler üzerinden olabilir, gözlemlerim üzerinden olabilir ama bu evrensel değerleri, işte Japonya'da olduğu gibi, diğer ülkelerde olduğu gibi çocuklarımıza kazandırabilirsek gerçekten başka bir profil hakkında konuşuyor olabiliriz.

Diğer konu da aslında aidiyet meselesi. Az önce Nilgün Hocanın sunumunda vardı aslında. Okula ait hissetmek üzerinden bilimsel veriler çok fazla var. Çocuk okula ait hissediyorsa şiddete karışma olasılığı her defasında düşüyor. Yani bilimsel ihtiyatla da biraz yaklaşırsak eğer, çocuğun okula ait hissetmesini sağlamak zorundayız. Bu tabii ki yine halka halka yayılacak bir şey; okula ait hissedecek, topluma ait hissedecek. Bunun yöntemlerini hem millî, manevi değerler üzerinden hem de küresel değerler üzerinden konuşmamız ve dikkate almamız tabii ki gerekiyor.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Sabiha Hanım, çok teşekkür ediyorum.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Ben teşekkür ederim.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Evet, şimdi Erdal Bey, siz buyurun.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Şimdi, değerler konusu... Yani eğitimin temel amacı aslında bir değer aktarımı dolayısıyla değer aktarımını eğitimin farklı branş alanlarının içinde bağımsız olarak artı bir değer aktarımı gibi... Aynı şeye benzetiyorum bunu: Ekmeğin içinden kepeğini, ruşeymi çıkarıyoruz, sonra da geri ekliyoruz gibi. Eğitimin temel amacı aslında -tam buğday ekmek gibi farklı bir sınıf oluşturuyoruz- değer aktarımı dolayısıyla bu değer aktarımı millî tarih, vatandaşlık vesaire gibi farklı derslerin içerisinde de verilebilir, bu bir yöntem ama tüm derslerin içerisinde, bunlar içinde verilecek şeylerin ya da evrensel değerlerin tüm dersler perspektifinde verilmesi gerekir. Yoksa, önce eğitimin içinden bunları çıkarıp sonra ekleyerek gerçekleşecek bir süreç değil dolayısıyla tamamıyla eğitim, değer aktarımı olarak bulunmalı ama "O derslerin varlığının bir sakıncası var mıydı?" sorusu araştırabileceğim ya da bu noktada cevap verebileceğim bir durum oluşturmuyor. Benim olduğum zamanlarda aynı hocamın gibi bu dersler vardı ve bir sakıncasını da görmemiştim açıkçası, öyle değerlendirebilirim.

Rehber öğretmenlerin risk haritasını ya da risk faktörlerini belirleme noktasında bilimsel bir ölçeği var mı? Aslında dünyanın hiçbir yerinde böyle bir ölçek de yok yani erken uyarı işaretlerini fark eden farklı yöntemler, gözlemler. Çünkü okulda rehber öğretmenler sınıfta öğrenciyle bire bir, doğrudan irtibatlı değil aslında; doğrudan öğretmenler kanalıyla pek çok veriyi alıyoruz. Elbette ki anketlerimiz, gözlemlerimiz, farklı yöntemlerimiz var ama bizim öncelikle, öğretmen ve psikolojik danışman arasında veri aktarımını, bilgi aktarımını, etiketlemeye dayalı olmadan aktarımı sağlayacak, orada gördüğü değişikliği fark eden, bunun farkında olan öğretmenleri yetiştirmeye ihtiyacımız var. Tabii, bunun haricinde de psikolojik danışma ve rehberlik alanında bu tür riskleri belirleyen ölçekler, çalışmalar var. Bunlar da Millî Eğitim Bakanlığının çalışmalarında kullanılabilir.

ŞENOL SUNAT (Manisa) - Yani önerirsiniz değil mi Hocam?

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Tabii ki önerilebilir yani onunla ilgili çalışmalar yapılır, ülkemizde bununla ilgili çok yetkin çalışmalar var, onlar belirlemek için kullanılır ama sadece o ölçekten elde edilen puanla "Ciddi bir risk faktörüdür." denilmez çünkü biraz önce de belirtmiştim, risk faktörleri çarpan etkisine sahip. Yani bireyin gelişimsel geriliği, sosyal beceri eksikliği, anne-babasının denetimsizliği, okulun bulunduğu bölgenin psikososyal durumları, toplumun düzeni, o anki yapısı, bunlar çarpan etkisiyle ancak risk faktörlerini ortaya çıkarabilir dolayısıyla tek başına belirgin bir ölçekle değerlendirmek uygun olmayabilir.

Psikolojik danışmanlar yeterli mi? Hep söylüyoruz zaten, psikolojik danışmanların sayısı yetersiz.

ŞENOL SUNAT (Manisa) - Söyleyin, kayıtlara geçsin Hocam.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Zaten söylüyorum, psikolojik danışmanların sayısı yetersiz. Psikolojik Danışma Derneği olarak zaten bizim belirlediğimiz 45 bin civarında rehber öğretmen var, bir bu kadar daha ihtiyaç var. Hepsinden önemlisi, biz ilke olarak şunu söylüyoruz: Her okula bir psikolojik danışman. Öncelikli olarak 150'nin altında yani bağımsız müdüriyeti olan her okulun bir psikolojik danışmanı olması gerektiğini savunuyoruz. Çok büyük okullarımız var, oraya da bir rehber öğretmen elbette ki yetmiyor. Onların okuldaki o kadar öğrenciyle ilgilenebilmesi, önleyici ve gelişimsel rehberlik faaliyetlerini yürütebilmesi mümkün değil. Tabii, tüm problemleri rehber öğretmenlerin varlığı tek başına çözer mi? Bu bir ekosistem problemi yani okul psikolojik danışmanlarının da yeterliliği, yetkinliği geliştirilmeli, onların da destek alabileceği... Rehberlik araştırma merkezleri, bugün, 1950'lerden kalma yasayla hâlâ varlığını sürdürüyor. Rehberlik araştırma merkezleri de dediği gibi hocamın, sanki özel eğitime muhtaç çocukların belirlendiği, tanımlandığı merkezler olarak... Elbette ki buna da ihtiyacımız var ama rehberlik araştırma merkezi okuldaki rehber öğretmenlerin ihtiyacını karşılayacak şekilde, onlara süpervizyon desteği verecek şekilde... Yani benim yeni başlayan bir psikolojik danışman olarak bu konuda destek alabileceğim bir mekanizmanın kurulması gerekiyor. Orada yıllardır çalışmış, bu tür okullarla; cinsel saldırıyla, tacizle, şiddetle karşılaşmış, daha önceki yetkin bir psikolojik danışmanın yönlendirmesine, süpervizyonuna ihtiyaç duyabilirim. Bunlara yönlendirecek mekanizmalara ihtiyaç var.

Şimdi, okullarda, hocam da bahsetti, psikiyatri kliniğine başvuru... Burada benim gözlemlediğim en temel şey, etiketlenme kaygısı var. Bana bir arkadaşımız "Ya, bir ergen psikiyatristi tanıdığın var mı yönlendirebileceğin?" dediğinde "Var, Selçuk

Üniversitesinde şu hocamız var." "Hocam, kayda girmesin." "Bu niye kayda girmesin?" sorusunda etiketlenme kaygısı, bir; ikincisi, bu çocuğun siciline işleyeceği, başka bir tarafta karşısına çıkacağı kaygısı var. 18 yaş altı, öncesinde tanımlamaların belli bir zaman sonra kaldırılması, herhangi bir yerde dikkate alınmamasıyla ilgili ciddi önlemlere ihtiyacımız var. Elbette ki kritik bölgelere, yerlere girecek bireylerin belirlenmesinde bunlar dikkate alınabilir ama bunun herkes tarafından bilinmesi, insanların bu hizmetlerden yararlanmasını ne yazık ki aksatır duruma geliyor. "Benim çocuğum asker olacak, polis olacak, başka bir şey olacak." denildiğinde bunlardan kaçır hâle geliyor.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Sabıka sınırlaması gibi.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Bu noktada Meclisimiz, bakanlıklarımız çözüm üretebilir.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Pek çok sunumda bu verildi zaten.

ŞENOL SUNAT (Manisa) - Kişisel verileri korumada özellikle çocuk için çok önemli konular.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - "Okul psikolojik danışmanlarının bir yaptırımı var mı?" sorusu... Okul psikolojik danışmanlarının herhangi bir yaptırımı yok. Kahramanmaraş olaylarında da rehber öğretmen, siz de belirttiniz Sayın Vekilim, 32 kez görüşmüş. Velinin inisiyatifine bırakılıyor.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Orada bir düzeltme yapalım; ilkökul 2'den beri 32 kez yani son rehber öğretmen 32 kez değil.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Mümkün değil zaten o kadar, 32 görüşme, her hafta bir şey görüşmesi.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Mümkün. Bakın, 29 kez aynı öğretmen görüşmüş iki yıl, üç yıl içerisinde.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Sadece şunu söyleyebilirim orada: Velinin inisiyatifinde. Yani bazen veliye rağmen bir şeyler yaptırabilir durumda olmalı okul. Madem zorunlu eğitimimiz var, bu noktada zorunlu psikolojik destek alma sağlanabilir hâle getirilmeli.

Yani genel olarak hatırladıklarım bunlar. Umarım kısmi anlamda cevap bulmuştur.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Çok sağ olarsınız Hocam.

Sayın Zuhâl Karakoç, buyurun.

ZUHAL KARAKOÇ (Kahramanmaraş) - Teşekkür ediyorum.

Sayın Başkan, değerli Komisyon üyeleri ve çok kıymetli katılımcılar; çok teşekkür ediyorum öncelikle, çok verimli sunumları bugün dinlediklerimiz, bizim için kıymetliydi ve sizlerin de bildiği üzere, bugün ele aldığımız konu, yalnızca eğitim kurumlarının güvenliğiyle sınırlı değil; okul saldırıları ve okul temelli şiddet olayları, eğitimden aile yapısına, psikolojik dayanıklılıktan ekonomik koşullara kadar pek çok değişkenin kesişim noktasında ortaya çıkan karmaşık bir toplumsal mesele. Haftalardır da bunun her türlü boyutunu ele almaya çalışıyoruz. Çocuklarımızın ve gençlerimizin kendini güvende hissettikleri, aidiyet duygusu geliştirebildikleri ve sağlıklı bireyler olarak yetiştirebildikleri bir eğitim ortamı oluşturmak hepimizin ortak sorumluluğu. Bu nedenle sorunu yalnızca olay gerçekleşikten sonra ele alınacak tedbirlerle değil, sizlerin de dediği gibi, proaktif bir yaklaşımla, riskleri ortaya çıkaran koşulları anlayacak ve önleyici politikalar geliştirerek değerlendirmemiz gerektiğine inanıyoruz hepimiz.

Özellikle son yıllarda dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik dönüşümlerin gençlerimizin ruh sağlığı, gelecek algısı ve toplumsal bağları üzerindeki etkilerini hepimiz dikkatle analiz etmek zorundayız. Çünkü güvenli okul yalnızca güvenlik kameralarıyla değil; güçlü ailelerle, nitelikli eğitimle, etkili rehberlik hizmetleriyle ve umut veren bir toplumsal iklimle aslında mümkün. Bu vesileyle, ben hepinizin değerlendirmelerinin ve veriye dayalı önerilerinin Komisyon çalışmalarımıza önemli katkılar sağlayacağına inanıyor ve bir kez daha teşekkür ediyorum.

Hepinizin altını çizdiği üzere, okullarımızın yalnızca akademik başarı üreten kurumlar değil, çocuklarımızın güven içinde yetiştiği yaşam alanları olması gerektiğine inanıyoruz, evet. Bu şiddet olaylarının eğitim sistemiyle ilişkisini de anlamak zorundayız ki buna dair çok önemli katkılar sundunuz ve elbette şiddet yalnızca güvenlik veya psikoloji meselesi de değil, aynı zamanda toplumsal aidiyet, değerler eğitimi ve sosyal bağların gücüyle de ilgilidir.

Bütün bunların yanı sıra, ben şiddet olaylarını yalnızca bireysel davranışlar yahut eğitim üzerinden değil, sosyoekonomik koşullar, bölgesel eşitsizlikler ve fırsat adaleti açısından da değerlendirmek gerektiğine inanıyorum. Bu bağlamda, farklı bir çerçeveden de bakabilmek adına sizlere şu soruyu yöneltmek istiyorum: Okul saldırıları ve okul şiddeti gibi olayları yalnızca bireysel davranışlar üzerinden değil, sosyoekonomik koşullar açısından değerlendirdiğimizde, Türkiye'de en büyük yapısal risk alanlarını nerede görüyorsunuz? Az önce de ifade ettiğiniz proaktif yaklaşım zemini açısından buraya odaklanmak önemli diye düşünüyorum.

İlaveten, ben TEDMEM temsilcisi hocalarımıza tekrar teşekkür ediyorum, harika sunumlar yaptılar ve Sayın Sabiha Hocam şöyle bir ifade kullandı, işte az önce Ali Bey'in de dikkat çektiği üzere "Kâğıt üzerinde çok güzel önlemler alınmış durumda. Eğitim sistemimiz aslında çok güzel bir çerçeve çizmiş fakat uygulamada sorunlarımız var." dedi. O hâlde, denetim açısından da bir sorunuz var demektir, buranın da altını çizmemiz gerekiyor. Fakat ben burada, şöyle bir, işneyi kendimize de biraz batırmamız gerektiğinden hareketle, TEDMEM temsilcilerimize şu soruyu sormak istiyorum: Bu, sadece eğitim sisteminin sorunu mu yoksa toplumsal bir alışkanlık modeli mi? Neden? Çünkü ben de TED Kolejine giden 7'nci sınıf öğrencisi velisiyim ve şöyle bir soruna dikkat çekmek istiyorum: Kahramanmaraş'taki okul saldırıları yaşanmadan dört gün önce, Şanlıurfa'daki okul saldırısının hemen akabinde, Gölbaşı Emniyeti üzerinden bir bildirim aldık okulda, sizler de biliyorsunuzdur "Asıl konu TED'de yaşanacak." diye, ki Kahramanmaraş saldırılarından birkaç gün önce. Fakat, bununla birlikte, ben birkaç gün önce kızımı almak için tam ders vaktinde okula gittim. Büyük de bir okul, çok fazla öğrencisi var. Hâliyle, bana kim olduğum sorulmadı. Şimdi, girişte güvenlik var, bana "kimsin?" demedi, ben okula rahatlıkla girdim.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Sizi öğrenci zannetmişlerdir.

ZUHAL KARAKOÇ (Kahramanmaraş) - Teşekkür ediyorum. Ancak şöyle bir durum var: Güvenlik bana "Kimsiniz?" demedi, "Kim için geldiniz?" demedi. Ben okula girdim, koridora kadar girdim, sonra sınıfa kadar girdim ve kimse bana sormadı. Bakın, ders

saati, ders işleniyordu, saldırıdan üç gün önce ve TED için sosyal medya üzerinden böyle bir ihbar yapılmıştı. Ben sınıfa kadar girdim, hiç kimse bana "Kimsin?" demedi, "Niye geldin?" demedi. Kızımı aldım ve çıktım, "Niye çıkıyorsun?" da demedi.

İlaveten, Kahramanmaraş'taki olaylar gerçekleştiikten sonra... Şimdi, ben bir öğrenci velisiyim ve siz de biliyorsunuz, okul-aile iş birliği çok önemlidir. Çünkü velinin yetersiz kaldığı, okulun yetersiz kaldığı alanlar vardır. Ben kızıma "Hayır, bu şekilde gitme..." Ki TED'i seçmemdeki en önemli şeylerden bir tanesi; bir, üniforma konusundaki disiplin; iki, okula aidiyeti güçlendiren dediğimiz birtakım, bizim zamanımızda kalan... Biliyorsunuz, bazı kontroller; saçtan tutun tırnak kontrolüne, çocukların giyimine kuşamına kadar bu noktalar. Fakat benim o kadar çok çaresiz kaldığım zamanlar oldu ki okuldan hiçbir uyarı gelmiyor. Şimdi, bizim Kahramanmaraş'taki saldırıyı gerçekleştiren çocukla ilgili hep dediğimiz şey ne? Öğrenciye benzemiyor, değil mi? İşte, TED'i tercih etmemdeki sebeplerdendi. Fakat gidiyoruz, çocukların saç boyalarından tutun makyajlarına, giydikleri kıyafetlere ve âdeta bir marka yarışına dönüşmüş olan ayakkabı, "sweatshirt" tercihlerine kadar... Şimdi, bu durum iyice kontrolden çıktı ve defalarca dile getirmemize rağmen hiçbir önlem alınmadı. Az önce sizin eleştirdiğiniz "Maalesef proaktif yaklaşım değil, reaktif yaklaşımda bulunuyoruz." dediğiniz şey TED'de de gerçekleşti. Saldırıları gerçekleştikten sonra birdenbire güvenlikler kim olduğumuzu sormaya başladı, birdenbire kıyafet kontrolü başladı, birdenbire saç, tırnak, makyaj kontrolü; birdenbire, bakın, ama saldırılardan sonra, öncesinde hiçbiri yoktu. Anlatabiliyor muyum demek istediğimi? Şimdi, dolayısıyla buradan konuşmak hepimiz için kolay, kâğıt üzerinde kalması hepimiz için geçerli. Anlatabiliyor muyum demek istediğimi?

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Anlıyorum, cevap hakkım varsa cevap vermek isterim.

ZUHAL KARAKOÇ (Kahramanmaraş) - Bu konuda da lütfen hem diğer soruma hem bu soruya bir cevap... Hem bu Komisyonun bir konusu olarak... Çünkü biz devlet okullarına çok fazla şey atfediyoruz, çok fazla beklentimiz var fakat güvenlik için, pek çok konu için devasa ücretler ödediğimiz bir yerde bile bu zafiyeti görüyorsak, dediğim gibi, bu, farklı bir soruna işaret eder. Ben sizden bunun da cevabını ayrıyeten bekliyorum.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Buyurun Sabiha Hanım.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Ben sondaki sorunuzdan başlayacağım, yetki ve sorumluluk ayrımından başlamaya ihtiyacım var çünkü şöyle: Türk Eğitim Derneği doksan sekiz yıllık bir kurum, biz sivil toplum ayağını temsil ediyoruz yani biz Türkiye'deki eğitim politikalarını analiz ediyoruz, TEDMEM olarak varlık gösteriyoruz. Benim Ankara Kolejiyle ilişkim sizin gibi bir veli olmaktan ötesine geçmiyor yani orayla ilgili ne bir yetkim ne bir sorumluluğum, hiçbir şey yok. Ben de veli olarak taleplerimi iletiyorum.

ZUHAL KARAKOÇ (Kahramanmaraş) - Fakat sizin verilerinizi kullanıyorlar, eğitim politikalarını oluştururken burada yapılan çalışmalar değerlendiriliyor.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Tabii ki bunu A okulu da kullanabiliyor, B okulu da kullanabiliyor, aradaki o organik bağ bizim politikalarımızı her okulun kullanabileceği kadar etkiliyor diye söyleyebilirim. TED Üniversitesiyle de ilişkimiz aynı şekilde. Biz bağımsızlığımızı korumak için çok çaba sarf ediyoruz çünkü tüm verilerimizi, çalışmalarımızı bilimsel zemine oturtmak için uğraşıyoruz. Bizim amacımız, Türkiye'nin eğitim politikalarına katkı sağlamak. Tüm partilerden bağımsız, siyasetüstü bir araştırma ekibi olarak çalışıyoruz, ekibimizdeki herkes doktora mezunu vesaire, bu konuda çok ciddi bir hassasiyetimiz var. Ankara Kolejiyle de ilişkim, dediğim gibi -hem benim hem Nilgün Hocanın- veli olmaktan öteye geçmiyor. Bizi orada tanımayan öğretmenler, müdürler bile vardır yani öyle, kimliğimizle varlık gösterdiğimiziz...

ZUHAL KARAKOÇ (Kahramanmaraş) - Fakat bu çalışma grubu altında ve bu kapsamda yürütülüyor bu çalışmalar.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Evet, varlığımızın farkında bile olmayabilirler ama şöyle: Bu tartışmanın içinde olduğumuz toplantılar oldu, yönetime yakın olduğumuz için kulak dolgunluğu olduğumuz şeyler oldu. TED Ankara Kolejinin bir önlem alınması gerekiyorsa doğru zamanda doğru yerde alacağına ben gönülden inanıyorum, inanmaya devam etmek istiyorum. Sizin tecrübeleriniz ne yazık ki istendiği gibi olmamış ama çok büyük bir sistem orası, yönetmesi de kolay bir sistem değil ama orada çok yetkin öğretmenlerimizin, hocalarımızın olduğuna gönülden inanıyorum çünkü hepsinin ayrı ayrı yetkinliklerini biliyorum, neler yapabildiklerini biliyorum. Dolayısıyla, ben veli olarak size katılabilirim ama onun ötesinde, bir yönetici sorumluluğunda ve yetkisinde olmadığımı ifade etme ihtiyacı hissediyorum ama bu hassasiyetlerinizi iletebileceğim tabii ki makamlar mevcut.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Erdal Hocam, sizin ilave edeceğiniz bir şey var mı?

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - İlk soruya yönelik olabilir, ikinci soruya cevap vermem mümkün değil.

Bireysel, sosyal olaylarda hangi bölgelerde risk faktörü olarak ortaya çıkıyor? Genellikle sosyoekonomik düzeyi düşük, akademik başarısızlığın yoğun olarak bulunduğu, göç vesaire gibi değişikliğin çok bulunduğu bölgelerdeki okullarda bu tür olayların yaşanma ihtimalinin diğer okullarla kıyaslandığı zaman daha yüksek olduğunu görüyoruz.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Hasan Bey, buyurun.

HASAN ARSLAN (Afyonkarahisar) - Sayın Başkanım, teşekkür ederim.

Kıymetli hocalarım, arkadaşlar; sunumlarınız için çok teşekkür ederim. Her bir kişiyi dinlediğimiz zaman farklı bir vizyonumuz oluşmaya başlıyor. Bu çabalarınız kıymetli, takdir ediyoruz.

Ben ilk sorumu Sabiha Hanım'a yöneltmek istiyorum. Sunumunuzda yapay zekâ ehliyetinden bahsettiniz, yapay zekâ ehliyeti yerine bunun adına "yapay zekâ dersi" desek, zorunlu ders olsa yerini alır mı, uygun mu, bilmiyorum; bunu önermek isterim sadece, sizin fikrinizi almak isterim.

İkinci sorum Erdal Hocama. Daha doğrusu, bütün sunumlardan az çok aldığımız verilerde benzer hedefler var. Burada olumlu okul iklimi, sosyal, duygusal öğrenme, önleyici rehberlik, okul-aile iş birliği; kıymetli konular ve kıymetli başlıklar, hepimizin odaklanacağı başlıklar. İnşallah, Komisyon raporuna da bu minvalde bir şeyler geçer ve faydalı şeyler oluşur. PDR ihtiyacı; tabii, sayısal ihtiyaç bir yere kadar, bir de nitelikli ihtiyacı sağlamak lazım, sadece sayıya odaklanmamak da lazım. Bizim Kahramanmaraş'ta da Urfa'da da yerinde gördüğümüz şey, okullar arası ya da sistemler arası, kurumlar arası iş birliği yok; PDR

uzmanlarıyla da yok, öğretmenler ve PDR arasında da gördüğüm kadarıyla yok, kısmen gönderiliyor, A okulu farklı bir uygulama yapıyor, B okulu farklı bir uygulama yapıyor. Bunların standardizasyonu ve nitelikli PDR hizmetinin sağlanabilmesi açısından herhâlde bir çalışmaya, sistemin kurulmasına ihtiyaç var ancak verdiğiniz rakamlara göre "Türkiye'de yaklaşık 37 bin civarında PDR uzmanına ihtiyaç var?" diyorsunuz, takdir edersiniz, bunu birden karşılamak mümkün değil ama bu süreçte zaman da kaybetmememiz lazım. Peki, düzgün kurulacak bir sistem... Düzgün derken, algoritmali, yönlendirmeli bir sistemle okullardaki öğretmenlerimizin bu açığı kapatma ihtimaline ne dersiniz ya da burada biraz daha yoğunlaşmaya ne dersiniz? Bir hocamızın önerisi olmuştu ilk sunumlarda "Mevcut öğretmenlerimiz sadece ders saatinde geliyor, onun dışında gidiyorlar." demişti, sekiz saatlik mesaiyi doldurmuyor, bugün beş saat dersi varsa beşine geliyor, üç saatinde gidiyor. "Bu öğretmen arkadaşlarımız mesaide rehberlik anlamında öğrenciler zimmetlenerek kullanılabilir." demişti, bana akıllıca gelmişti işin doğrusu. Bu açık diğer öğretmenlere sistemli bir eğitimle, hatta eğitim de vererek giderilebilir mi, yerini tutabilir mi tamamlanana kadar? Bu konudaki fikrinizi almak isterim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Erdal Hocam, buyurun.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Öncelikle, psikolojik danışman ihtiyacı belirttiğiniz gibi ciddi anlamda yüksek, bir anda karşılanması biraz kolay gibi de görünmüyor. Yıllık 10 bin öğretmen atamasının, 20 bin öğretmen atamasının olduğu yerde birden 40 bin psikolojik danışman atamasını gerçekçi görmüyoruz elbette ki ama peyderpey, en azından vizyon olarak belirlenerek bunun gerçekleştirilmesi doğrultusunda doğru adımların atılmasına ihtiyaç var. Biz psikolojik danışmanlar aslında öğretmen grubu arasında yani Millî Eğitimde çalışan öğretmen grubu arasında en çok iş birliği içinde olan, en çok iletişimi olan meslektaş grupları arasındayız. Biz dernek olarak 30'uncu yıldayız ve geçen 27'nci kongremizi gerçekleştirdik, okuldaki psikolojik danışmanların büyük bir çoğunluğu kongremize katıldı, Konya geneli için söylüyorum. Biz iş birliği ve iletişime açık bir meslektaş grubuyuz ama dediğiniz şekliyle, oradaki münferit olaylardan hareketle oradaki psikolojik danışmanların diğer psikolojik danışmanlarla... Bir kere, bunun oradaki psikolojik danışmanların bireysel inisiyatifine bırakılmadan bir kurumsal mekanizma içerisinde olacak şekilde, kurumsal iş birliğinin oturtulması gerekiyor. Elbette ki bunu düşündüğümüz zaman, okuldaki fazla dersi olmayan diğer öğretmenlerin değerlendirilmesi ilk başta parlak bir fikir olarak gelebiliyor, doğru ama bu hizmetin sağlıklı bir şekilde sunulması, uzmanlık mesleği olan bir alanda doğru hizmetin alınması açısından bugünkü çözümümüz ileride ciddi problemlerin oluşmasına neden olabilir. Nitekim, 1990'lı yıllarda her branştan sınıf öğretmenin atanmasıyla farklı problemleri ilerleyen dönemlerde yaşadığımız gibi burada da benzer şekilde, psikolojik danışman alanında yönlendirilmesi, bu alanda bu kadar mezunun, hâlihazırda atanmayı bekleyen pek çok psikolojik danışmanın, uzman kadronun bulunduğu bir zaman içerisinde bunu değerlendirmenin çok sağlıklı sonuçları ortaya çıkarabileceğini düşünüyorum açıkçası. Yönlendirme, şeyi söylediniz, oradaki -yani hatırladığım kadarıyla söylüyorum- mevcut imkânlarımızı, psikolojik danışmanları... O zaman da şu ortaya çıkıyor: Mevcut psikolojik danışmanlarla tüm problemleri çözmeye çalıştığımız zaman aslında hep eleştirdiğimiz yer, psikolojik danışmanların önleyici ve gelişimsel rollerini yerine getirebilmesi okulda sürekli bulunması, sürekli işlem yapmasıyla mümkün olan bir şey. Biz onları bir yere sadece problem çözen, sadece problem olduğu zaman danışılan bir pozisyona getirdiğimiz zaman aynı sorunlar katlanarak devam edecek. Yani aslında, ortaya çıkan sorunları çözmeye yönelik değil; gelişimsel ve önleyici çalışmalar yapılması açısından daha fazla uzman psikolojik danışmana ihtiyacımız var.

HASAN ARSLAN (Afyonkarahisar) - İdeal sistemde dediğinize katılıyorum ama mevcut durumda...

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Mevcut durumu güçlendirmeye ihtiyacımız var, ülkemizin bu noktada kaynaklarını doğru şekilde kullandığı zaman bunu sağlayabileceğini düşünüyorum.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Daha önce de bu konu konuşuldu, siz yine gündeme getirdiniz. İki aşamalı bir sıkıntı var bana göre, birincisi: "Ya, öğretmen boş dersinde buna girsin. Sekiz saat dersi var, boş olduğu vakitte de gelsin, psikolojik danışmanlık yapsın." Bu bir defa, bana göre yanlış çünkü zaten öğretmenler eziliyorlar. İki: Hocam, siz doktorsunuz, kalbim ağrıyor, hastaneye gideyim, kalp doktoru yok, kadın doğumcu baksın. Olur mu Hocam? Bu iş uzmanlık alanı. Atayacağız, 47 bini atayacağız, başka yerden keseceğiz, kısacağız, 47 bini atayacağız, başka çaresi yok bunun bence.

HASAN ARSLAN (Afyonkarahisar) - Benim kastettiğim tam öyle değildi.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Öyleydi ama Hocam, "Rehberlik yapsın, rehber öğretmenlik yapsın." Olmaz ki.

HASAN ARSLAN (Afyonkarahisar) - Hayır, rehberlik dersine girsin anlamında değil. Okulda mesela, her öğretmenin sorumlu olduğu 50'şer öğrencisi olsun ya da 20'şer, 30'ar; bunların sıkıntılı olanlarını uzmanlara yönlendirsin kanaatimdi, yoksa boş dersi doldursun değil.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Arkadaşlar, raporu yazarken onları değerlendirirsiniz.

II.- OTURUM BAŞKANLARININ KONUŞMALARI (Devam)

2.- Komisyon Başkanı Yusuf Beyazıt'ın, Komisyonun planlanan çalışma takvimine, çalışma ziyaretlerine ve dinleyeceği kurum ve kuruluşlara ilişkin açıklaması

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Latif Bey, müsaadenizle en son sözü size vereceğim ama arkadaşlar gittikçe Komisyonumuz da azalıyor, bunu da paylaşmam gerekiyor. Onun için, bu arada bunu değerlendirelim.

Değerli arkadaşlar, bizim yaptığımız çalışmaya göre, temmuz ayını baz alarak değerlendirdiğimiz zaman haftada iki gün toplantı yapmış olmamıza rağmen programlarımızı yetiştirememeye gibi bir sorunumuz var. Özellikle NATO haftasının başında veya sonunda İstanbul'u eğer değerlendirebilirsek yani başında, dediğim gibi, cuma, cumartesi veya sonunda pazar, pazartesi iyi olabilir.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - 12-13 diyorsunuz değil mi?

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Yok, 7-8 Temmuz.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - 7-8 NATO, pazartesi, salı, çarşamba o.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Tamam, 12-13 diye notunuzu alın.

Şimdi, şöyle bir planlama yapıyoruz değerli arkadaşlar: 30 Haziran Salı günü sosyal medya mecralarını dinliyoruz. Çarşamba günü, 1 Temmuz Türkiye Spor Federasyonu, TOGED, OYUNDER, Türkiye Bilişim Derneği, bir de o arada Discord ve Telegram için Emniyet Siber Dairesini aynı platformda dinleyeceğiz ki o eksikliğimizi de orada tamamlayalım. 14 Temmuz Salı günü Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Özel Eğitim ve Rehberlik, Teftiş Kurulu, İçişleri Bakanlığı -bunların ayrıntılarına girmeyeceğim- 16 Temmuz Perşembe Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, yine onları dinleyeceğiz. Orada, tabii, Halk Sağlığı var, Ruh Sağlığı var, Kamu Hastaneleri var yani bayağı bir dinleyeceğiz kurum var. 21 Temmuz Salı günü Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Adalet Bakanlığını -mağdur şeylerle ilgili- bunları dinleyeceğiz. 22 Temmuz Çarşamba günü Ankara'dan 1 rehber öğretmen, 1 sınıf öğretmeni, 1 okul müdürü, 1 bilgisayar öğretmeni... Bu konuda sizlerin de bana vereceği isimler olursa değerli vekil arkadaşlarım, biz onları da değerlendiririz, gerekirse 1'den fazla da dinleyebiliriz yani hiçbir mahsuru yok. Öğretmenleri sona almamın nedeni, aklımızdaki bütün şeyler bir derlensin, toparlansın, ondan sonra bunu değerlendirelim. Çarşamba yine aynı toplantıda film, dizi yapım şirketleri; Diyanet İşleri Başkanlığı, RTÜK; bunları da aynı gün dinleyeceğiz, biraz uzun çalışmamız olacak. Ondaki sonraki hafta da biz rapor çalışmalarını derleyip toplama noktasında gayret göstermiş olacağız. 20 Temmuz Pazartesi günü veya 23 Temmuz Perşembe günü Cumhurbaşkanlığı Siber Güvenlik Başkanlığına gideceğiz yani onu da onlarla görüşerek randevuyu ayarlayacağımız için çift tarih söyledim; 20 Temmuz Pazartesi veya 23 Temmuz Perşembe. Pazartesi olursa öğleden sonra, perşembe olursa saat 11.00.

HASAN ARSLAN (Afyonkarahisar) - 2 Temmuz'u da kullanabiliriz diye önerim var Perşembe günü olduğu için. Haftaya üç gün de yapabiliriz eğer sıkışacaksa.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - 2 Temmuzda biz olmayız, Sivas Madımak olaylarının yıl dönümü. Biz olamayız yani oraya gitmek zorundayız.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Arkadaşlar, çoğunluk da şu anda söz konusu değil, mümkün olduğu kadar buna dönük olarak... Belki yine orada dinlememiz gereken, şey yapacağımız olursa bazı günleri de o şekilde değerlendirmiş oluruz.

IV.- MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONLARI (Devam)

A) Görüşmeler (Devam)

1.- TEDMEM Koordinatörü Nilgün Demirci Celep, TEDMEM Direktörü Sabiha Sunar, Türk PDR-DER Genel Başkan Vekili Profesör Doktor Erdal Hamarta ve TEPAV Kalkınma Programı Direktörü Hüseyin Ekrem Cunedioğlu tarafından yapılan sunumlara ilişkin görüşme (Devam)

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Latif Bey, size söz veriyorum ben.

Buyurun.

LATİF SELVİ (Konya) - Teşekkür ederiz arkadaşlar. Her bir konuşmayı da dikkatlice dinledik, not aldığımız konular da oldu özellikle. Tekrara kaçmadan sormak istediğim bir iki şey var.

Nilgün Hanım "Dijitalleşme ile şiddet tam da orantılı bir şey değil yani." diyerek bir açıklama yaptı. Dijital alanla ilgili bir çalışma öneriniz var mı? Çünkü şiddete bulaştığını değerlendirdiğimiz bu Urfa ve Maraş olaylarında bu çocukların yoğun bir dijital alan bağlantılarını gördük ama söylediğiniz doğru; bu hususta bir öneriniz var mı?

Bir diğer konu: Sabiha Hocam, bu sınav stresinin getirmiş olduğu risklere dikkat çektiniz. Burada LGS yerine -üniversite sınavını daha sonra değerlendirelim dediniz- bir öneriniz var mı? Bir de model örnek uygulamalar yaptığınızı söylediniz. Bu konuda Millî Eğitim Bakanlığına herhangi bir öneriniz oldu mu veya ileride olacak mı?

Yine, Erdal Hocam, size de bir sorum var: Siz hem yöneticilerin hem de öğretmenlerin bu konularla ilgili, şiddet, şiddete dair hususlarda bilgilendirilmesini istediniz. Bu hususta bir model akademik eğitim öneriniz var mı? Bir de birbirinden farklı ama dayanışma içerisinde olmasını önerdiğiniz kurumlar vesaireler var. Mesela, engellilerle ilgili, illerde bir vali yardımcısı başkanlığında ilgili kurumların müdürleri koordineli bir çalışma sürdürüyorlar. Bu konuda da farklı bir öneriniz var mı?

Bir de bu rehber öğretmenler -arkadaşlar- boş derslere girmez yani işin içerisinde olan arkadaşlar da bilir, onu nöbetçi öğretmenlerden dersi olmayanlara verdikleri olur, öğrencilerin yanında dursun, onlara eğer sorarlarsa bir şeyler yapsın diye ama o, ders öğretmeni yerine geçmez.

Yine, sınıf rehberliği hizmetleri var. Rehber öğretmenlerin nezaretinde, onların bilgilendirmesiyle bir yıllık plan yapılıyor, ona göre de bir çalışma yapılıyor. Bu konuda farklı bir öneriniz olur mu? Rehber öğretmenlerin yaptırım durumu yok. Zaten Millî Eğitimde hiçbir yönetici kadronun bir yaptırımı yok, yetkilerini kullanıyor. Daha çok, bir olumsuzluk söz konusu olduğu zaman, bunlar da teftiş marifetiyle tespit edildiğinde ona yaptırımda bulunulabiliyor; bu konuya dikkat çekmek istedim.

Bir de rehber öğretmenlerle ilgili, arkadaşlar, şu anda 400 öğrenciye 1 rehber öğretmen düşüyor ki bu yüksek bir rakam. 250 olarak genelde değerlendirilir ama Türkiye'de bunun daha da aşağı inmesiyle ilgili öneriler oldu hatta bunu değerlendiren bakanlarımız da olmuştuk. Rehber öğretmen en fazla alınan branş alanlarından biri olmasına rağmen tabii ki ihtiyaç da var. Yalnız, burada norm kadroyla ilgili, bütün branşlarda, biliyorsunuz, norm kadroda yirmi bir saat üzerinden bir planlama yapılıyor ve fazla olan ders varsa ona öğretmen görevlendiriliyor, öğretmenin dersi eğer görevlendirmeye gitmesini gerektirecek bir durum yoksa yirmi bir saat üzerinden planlanıyor. Norm fazlası öğretmenler var. Yalnız, rehber öğretmenlikle ilgili ben de sizinle bu konuda hemfikirim; öğrenci sayısı kaç olursa olsun mutlaka buna ihtiyaç var çünkü rehber öğretmenin boşluğunu hiçbir öğretmen dolduramaz yani onun ayrıca bir yeri var; bunu da çok önemli görüyorum, bu husustaki vurgunuzu da önemli olarak değerlendirdim.

Bir de Hocam, siz de bu aflu ilgili bir şeyi konuşmanızın akışında ifade ettiniz 50 bin civarındaki kişinin serbest kalmasıyla alakalı. Türkiye'de birçok defa aflar uygulandı. Bunların şiddeti beslediğine dair bir veri var mı elinizde? Bir onu sorayım dedim, bir de televizyon veya dijital ortamda şiddeti besleyen konulara dikkat çektiniz. Bu konuda da gerek televizyon yayınları, radyo yayınları gerekse de sosyal medyada alınması gereken tedbirlerle ilgili bir öneriniz var mı?

Teşekkür ederim.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Nilgün Hanım'dan başlayalım.

Buyurun.

TEDMEM KOORDİNATÖRÜ NİLGÜN DEMİRCİ CELEP - Dijital oyunlar ve suç arasındaki Amerika menşeli çalışmada doğrudan bir ilişki kurulamayacağı söyleniyor çünkü Güney Kore'yi, Japonya'yı, Hollanda'yı örnek veriyorlar, burada dijital oyunlar yüksek oranda oynanıyor ama suçla ilişkisine baktığımızda doğrudan bir korelasyon göremiyoruz. Az önce de konuştuğumuz gibi, yerel veriler yok. Millî Eğitim Bakanlığı pek çok veriye kolayca ulaşabiliyor aslında. Belki bu dijital riskleri belirleme anlamında, Bakanlık, Türkiye'de çocuklarımız için aslında dijitalleşme ve suç oranı arasındaki ilişkiyi ortaya koyacak bir araştırma yapabilir, ortaya koyabilir.

Bir de yalnızca dijitalleşme değil ama şöyle bir örnek verebilirim: Şimdi, risk altındaki çocuklardan bahsediyoruz ve risk altındaki, okul terki riski altındaki çocuklar ya da şiddete meyilli çocuklarla ilgili datalara dediğim gibi Millî Eğitim Bakanlığı çok kolay ulaşabiliyor, tutabiliyor. Buna da çok güzel bir örnek verebilirim; ODAP Projesi, Ortaöğretim tarafından yürütülen bir projeydi bu, biz de çeşitli toplantılarda yer almıştık. Burada risk altındaki öğrenciler belirleniyor, okul terki verileri, devamsızlık verileri, aile görüşmeleri yapılıyor. Çocuğun okulu terk etme riski belirlenerek erken uyarı sistemiyle sistem dışına çıkması engelleniyor. Bu, bir pilot uygulamayla yapılmış bir proje, aslında bu gibi sistemlerin genele yaygınlaştırılması yoluyla pek çok öğrenciyi sistem içerisinde tutabiliriz ve risk faktörlerinin öncesinde erken uyarı yoluyla engelleyebiliriz diye düşünüyorum.

LATİF SELVİ (Konya) - Teşekkür ederim.

TEDMEM KOORDİNATÖRÜ NİLGÜN DEMİRCİ CELEP - Ben teşekkür ederim.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Evet, teşekkür ediyoruz.

Sabiha Hanım, buyurun.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Sayın Vekilimin sorusu şuydu: "TEDMEM olarak sınav baskısıyla ilgili bir öneriniz var mı?" Tabii ki var. Biliyorsunuz, geçen yaz ortaöğretim süresinin kısaltılmasıyla ilgili bir gündem oluştu, eğitim gündemi bunun üzerine şekillenmişti ama bizim bu konuyla ilgili, sınav sistemini değiştirmek ve tekrar gözden geçirmekle ilgili yaptığımız ilk çalışma 2015 yılına dayanıyor. Şu an LGS'nin amacı aslında sınavla alan okullara öğrenci seçmek. Sınavla alan okulların tarihçesi de çok eskilere, Maarif Kolejlerine kadar dayanıyor, 50'li yıllara kadar dayanıyor. O zaman 3 tane, 5 taneyken şu an aslında her geçen yıl bu liselerin sayıları arttı ve biz öğrencilerin şu an yüzde 15'ine bu liseleri seçmekle ilgili sınav yapmak durumunda kalıyoruz. Bu sınava giren öğrenci oranı da yüzde 80'lerin altına pek düşmüyor, böyle bir ihtiyaç hâlâ devam ediyor. Bu sistem sürekli değişti ve her defasında da sınava giren öğrenci oranını azaltmak üzere bir değişiklik yapıldı ama bunun uygulamadaki karşılığı yine de olmadı.

Bizim şöyle önerilerimiz var: LGS çok az öğrenciyi etkileyecek şekilde sistemde kalabilir. Tabii ki bizim bu ülkenin lokomotif gücünü oluşturacak üst düzey düşünme becerilerine sahip öğrencilerimiz var. Bunlar yüzde 1'lik, yüzde 2'lik dilimdeki öğrenciler olabilir, onları seçip eğitmemiz konusunda bir sakınca yok; onları seçmek için öğrencilerin yüzde 80'ini sınava sokmamıza da gerek yok yani LGS'nin başka bir şekilde evrilmesine ihtiyaç var. Mesela, her okuldan belirli sayıda öğrencinin girmesi bir çözüm olabilir, not ortalamasına göre girmesini sağlayabiliriz ama burada sınav standardizasyonuna ihtiyacımız var.

LATİF SELVİ (Konya) - Bir ara o da uygulandı biliyorsunuz; matematik, fen ve Türkçe...

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Evet ama biz uygulama kısmında sınav değerlendirmelerini standardize edemediğimiz için okul puanları ne yazık ki kötüye kullanılabiliyor ya da işte, hormonlu notlar devreye girebiliyor. İdealde böyle çözümler mevcut.

Yükseköğretime geçiş için de biraz zaman alabilir demiştik ama yükseköğretimin özellikle YKS verilerini incelediğimizde şunu görüyoruz: 3 milyonun üzerinde öğrenci sınava girdi yakın tarihe kadar, şu an 2,5 milyona düşmüş olabilir ama amaçları birbirinden farklı, arka planları birbirinden farklı. Mesela, işte, meslek lisesinden açık öğretime geçecek ya da meslek yüksekokuluna geçecek ya da fen lisesinden lisansa geçecek. Mesela, fen lisesi öğrencilerinin yüzde 90'ı lisans okuyor, meslek lisesi öğrencilerinin yüzde 87'si ön lisansa geçiyor ama biz bu çocukların hepsini aynı sınav sürecine sokuyoruz yani lise sadece bir bekleme koridoru gibi bir şeye dönüşmüş durumda. Bunu yapabilmek için de yükseköğretim ile ortaöğretim arasında, lise arasında organik bir bağ kurmamız lazım. Önce sınav sistemini değiştirmemiz lazım ama yükseköğretim programlarının ön koşullarını belirleyerek -tıpkı eğitim sistemlerinde önde olan ülkelerin yaptığı gibi- öğrencilerin lisedeyken bazı yetkinlikleri kazandığından emin olmamız lazım, yükseköğretim ön koşulu olarak sayabileceğimiz yetkinlikleri diyebiliriz. Bunun çok detayları var, geçen sene biz bunu Millî Eğitim Bakanlığına da sunduk, Cumhurbaşkanlığı Eğitim Öğretim Politikaları Kuruluna da sunduk; sanırım, politika zemininde de bir karşılığı olduğu çünkü tartışmalar biraz yavaşladı bununla ilgili süreçte.

Uzun vadeli yapılması gerekenler var, kısa vadeli yapılabilecekler var ama biz bu konularda çalışmaya devam ediyoruz.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Sabiha Hanım, teşekkür ediyorum.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Ben teşekkür ederim.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Teşekkür ediyorum.

HASAN ARSLAN (Afyonkarahisar) - Söz Sabiha Hanım'dayken... Benim sorum kalmıştı.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Neydi sizin sorunuz?

HASAN ARSLAN (Afyonkarahisar) - "Yapay zekâ dersi verebilir miyiz?"

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Kısaca ona da cevap verebilirim izninizle.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Buyurun.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Yapay zekâ dersi olmaz çünkü bizim şöyle bir sorununuz var Türkiye'de: İşte, trafikle ilgili sorun var, trafik güvenliği dersi ekleyelim, adabımuâşeret dersi ekleyelim." diye diye seçmeli derslerimiz ya da diğer derslerimiz gerçekten hacim olarak çok fazla büyümüş durumda ve bu dersleri norm fazlası öğretmenlerimiz veriyor. Mesela, adabımuâşeret dersini kim verecek? Ders sayısını tamamlaması gereken öğretmenlerimiz veriyor ama yapay zekâ böyle bir şey değil, yapay zekâ pek çok dersle kesişim noktasına sahip yani onu kesen bir eksende; müzik dersinde de verilebilir, matematik dersinde de verilebilir. Bununla ilgili beceriler müfredata entegre bir şekilde verilmek zorunda ama ilerleyen yaş grubu için, mesela, 65

yaş üzeri ya da 60 yaş üzeri kişilerin de yapay zekâ ehliyetine ihtiyacı olacak çünkü bence çok konuşmuyoruz ama bu dijital risklerden çok etkileniyorlar, dolandırılıyorlar.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Söz Meclisten dışarı gene de değil mi?

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABIHA SUNAR - Tabii ki, yanlış anlaşılma istemem kesinlikle. Öyle bir anlaşılmaya sebebiyet verdimse özür dilerim.

Burası için de bu dijital riskleri bertaraf etmek için bazı programların devreye girmesi gerekiyor, belki mikro yeterlilikler, belki belediyelerin devreye girmesi gerekiyor, bilmiyorum ama şu akıllı cep telefonları yaygınlaştığından beri -ben kendi ailem için de söyleyebilirim, yakınlarımdakiler için de söyleyebilirim- doğru bilgi ile yanlış bilgiyi ayırt etmek, doğru bankacılık işlemlerini yapmak ya da e-devlet işlemlerini yapmak çok kolay olmuyor. Bu yapay zekâ ehliyetini herkes için düşünmemiz lazım ama bir ders çocuklarımız için yeterli olmaz.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Ekrem Bey, buyurun.

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Vardı bir notumuz "On birinci yargı paketi ve Rahşan affı." diye bir not yazmıştık. Orada şeyi görüyorsunuz yani genel olarak...

LATİF SELVİ (Konya) - Tabii, çok zaman oldu.

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Oldu.

Bu afları müteakip cezaevleri çok hızlı doluyordu zaten. Dolayısıyla affın bir manası olmuyor ama bu bağlamdaki asıl verdiği sinyal "Ben suçu işlediğimde zaten bir şekilde kendimi dışarıda bulacağım. Hani, şu andaki hukuki çerçeve bana 'On yıl, on beş yıl yatar.' diyor ama Türkiye'de bu aslında daha az." gibi bir algıyı besleyebiliyor.

LATİF SELVİ (Konya) - Bununla ilgili bir veri var mı elinizde?

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Makaleler var.

İkincisi, "bulaşma etkisi" dediğimiz bir olay var, bu olay gerçekleşikten sonra bunun, bir hafta ile on beş gün arasında olayın bir toplumsal bulaşma boyutu olduğunu söyleyen Towers ve arkadaşlarının bir çalışması var. Şimdi, bu da sorumlu habercilik meselesini bizim gündemimize getiriyor. Bizde herhangi bir olay olduktan sonra failin, işte, amcasının çocuğuyla yazışmalarına kadar, arkadaşlarıyla dans ettiği videolara kadar bütün içerik böyle bir anda kamu malzemesi hâline geliyor. Bu, sorumlu habercilik değil. Bunu müteakip bizim verdiğimiz refleks, olay böyle belirli bir toplumsal özne hâline geldikten sonra RTÜK'ün hemen yasak getirmesi oluyor yani son dönemde, son yıllarda gördüğümüz ani refleks bu yani RTÜK'ün kısmen doğru, ilki hiç doğru değil. Dolayısıyla, mesela, burada, Avusturya modeli var, Almanya'nın WAK modeli var; bu sorumlu haberciliğe standart getirenler. RTÜK'ün de artık bu protokollere bir şey getirmesi lazım hangi kanal olduğundan bağımsız, işte, gazete ya da televizyon olduğundan bağımsız bütün medyanın... Eskiden yapıldı, sorumlu habercilik bir standarttı Türkiye'de; lanse edilmezdi, açıklama yapılmazdı, sadece olay haber olurdu. Bu, o çocuklarda... Zaten bir yoksunluk var dedik sunum sırasında. Mesela, Kahramanmaraş'taki faili hatırlayalım, ne diyordu? "Toplum beni anlamıyor, ben farklıyım." diyordu. Zaten onun toplumda makbul bir birey hâline gelme arzusu vardı ve onun gibi bir sürü şey var. Kendisi yaptığı olayla makbul bir birey hâline geldiği gibi bir algıya sahip olmuş olabilir, onunla benzer psikolojik durumdaki vatandaşlarda da aynısı olabilir. Bu birincisi.

Dijitale yönelik de pek bir şey yapamıyorsunuz. Hocam güzel söyledi zaten. Bizim "TECH4" dediğimiz "TECH5" dediğimiz böyle teknoloji devleri var yani onlarla oyun oynamak çok zor. Hani, onların membası olan ABD'de bile onları düzenlenmeye yönelik yasa yapma süreci çok zorken biz daha da zorlanıyoruz doğal olarak. Ama norm inşasını gönüllü yapmak... Mesela, ABD'de vardı, bir kasabada başlayan bir trend vardı; veliler başlatıyor norm inşasını. Mesela, kanallar üzerinde bir baskı oluşturmak üzere "Ne olur, failleri bu kadar detaylı tanıtmayın." şeklinde bir toplumsal hareket başlattılar ve bu yayıldı, belirli bir eşik noktasının üzerine çıkıp ulusal boyuta yayılabildi. Türkiye'de de ben o yüzden kamu spotlarını bir örnek olarak vermiştim ama sadece kamu spotları değil, burada STK'lere düşen görevler de var; bir olayın artık bir norm değişikliğine sebep olması için toplumsal hareket gerekir. Biz "toplumsal hareket" dediğimizde aklımıza hemen böyle Gezi gibi direnişler geliyor ama toplumsal hareket o değil sadece; toplumsal hareket, toplumdaki bir normu değiştirebilecek kolektif bir hareketlenmedir. Bu olmuyor Türkiye'de. Az önce bahsettiğim örnek yine, "RAM" diyorsunuz; "Aman, çocuğum fişlenmesin. Aman, şey olmasın." gibi bir etki var. Ama dijital medyaya yönelik düzenlemelerde de bizim zaten dijital medya yaşamız iyiydi, Mecliste görüşülen şey yani o 16 yaş altı kısıtlaması falan. ABD'de de aynı şey görüşülüyor. Ne kadar etkili olacağına dair hiçbir fikrimiz yok çünkü daha önce yapılmadı. Ebeveyn kontrolünde erişim kuralları vardı, onların aşılabildiğine dair bir sürü bilimsel emare var. Çocukların zaten... Bizim Türklerde de marifettir bu zaten, bir yasağı nasıl deleceğini hemen bilmek, bir toplumsal gücümüzdür. Yaparız ama önemli olan bu kararı almak ve makbulün ne olduğu yönünde bir sinyal vermek topluma ki ben bu yüzden, Meclisteki bu elektronik sektör düzenlemelerini tasvip eden taraftayım.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Biz teşekkür ediyoruz.

Erdal Hocam, buyurun.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Şimdi, hocamın bıraktığı yerden farklı bir şekilde bakarak; yasaklarla ilgili son yaptığım çalışmalar yasakların çok işe yaramadığını gösteriyor yani bu noktada "Hangisi daha çok işe yarıyor?" diye baktığımız zaman, bu noktada, dijital okuryazarlığın, "dijital ebeveynlik" gibi kavramların, anne-babanın çocuğunun dijital kullanımına yönelik becerisinin, denetiminin olduğu, çocukların siber mahremiyet, kullanım sıklığı ve becerisi konusundaki yaklaşımların daha çok işe yaradığına yönelik sonuçlar var. Hocamın da dediği gibi, bu noktada alınmış net bir karar ve sonuçları yok ama bununla ilgili yasakların çok işe yaramadığına ilişkin OECD ülkelerinden elde edilmiş sonuçlar var.

Yönetici ve öğretmenlerin eğitimine yönelik bir modelimiz var mı? Şu andaki aslında bununla ilgili yapılan çalışmalar genellikle farkındalık temelli. "Şu, fiziksel şiddettir. Şu, sözel şiddettir, ilişkisel şiddettir. Zorbalık şudur." vesaire gibi çalışmalardan daha ziyade vaka temelli, uygulamaya yönelik çalışmalara ihtiyaç var. Bu noktada, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği olarak hem akademisyenlerimiz hem de üyelerimizle birlikte biz bu gereken desteği vermeye hazırız, bu noktada aktif olarak da görev alabiliriz.

Bir konuyu da yani böyle konuşurken şey yaptım... Ben otuz yıldır bu mesleği icra ediyorum, yirmi yıldır akademisyen olarak görev yapıyorum. Her gittiğim ortamda psikolojik danışmanlık ve rehberlik mesleğinin öneminden, ihtiyacından bahsediyorum; ilk defa bir ortamda bunu hiç anlatma ihtiyacı hissetmedim, etrafımdaki herkesin bunu benden daha çok savunması beni çok mutlu etti. Özellikle teşekkür ediyorum. O yüzden, evet, rehber öğretmenleri boş derslerin öğretmenini değil.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Çünkü 10 çocuk öldü Hocam.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Efendim?

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - 9 çocuk, 1 öğretmen öldü.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Yani bunu anlamak için ille bir yerimizin acıması gerekmiyor.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - Ne yazık ki öyle olması gerekiyormuş yoksa burası da öyle değildi yani.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Yani "sınıf rehber öğretmenliği" diye aktif bir durum var, evet ama sınıf rehberlik saati, bunun uygulanabileceği ayrı bir zaman dilimi oluşturulmadığı için; ortaokullarda sadece bir saatlik bir dilim var, liselerde var mı, onu hatırlamıyorum, zihnim beni yanıltıyor olabilir ama ortaokullarda bunun olmadığını biliyorum, ilkokulda olmadığını biliyorum. Dolayısıyla, sınıfı rehberliği birazcık sınıf rehber öğretmenin inisiyatifinde, eğer yürütürse ya da kâğıt üzerinde yürütüp yürütmediğine bağlı olarak ilerliyor. Dolayısıyla, okul rehber öğretmenin biraz daha okulun diğer öğrencilerine ulaşabilir seviyede oluşmasına ihtiyacımız var. Özellikle norm kadrolar hususunda sadece, salt olarak psikolojik danışmanların atanmasını savunmuyoruz; özellikle, zaten bu noktada eğer bir inisiyatif alınacaksa ilk olarak her okula 1 rehber öğretmenden başlanarak yani rehber öğretmeni olmayan okullara atama yapılarak başlanmalı, daha sonraki ulaşılması gereken hedef olarak 250 ve katlarına yönelik uygulama yapılmalı diye düşünüyorum.

Hocam, herhalde soruları cevapladım diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Teşekkür ediyoruz.

Şimdi, Başkan Vekilimiz Lütfiye Selva Çam Hanımefendi'ye söz veriyorum.

Buyurun Selva Hanım.

LÜTFİYE SELVA ÇAM (Ankara) - Başkanım, teşekkür ediyorum ben de.

Çok kısa kısa... Zaten soracağım pek çok soruyu arkadaşlarımız sordu.

Öncelikle sunumlarınız için ve önerileriniz için çok çok teşekkür ediyorum.

Sondan başlayayım, az önce bitirdiğiniz yerden. Erdal Hocam: Psikolojik danışma rehberleri yani PDR uzmanlarımız dışarıda da hizmet veriyorlar mı? Mesela, özel psikoloğa giden öğrenciler var yönlendirme sonrasında ama PDR'cilere de böyle bir imkân var mı, gidiyor mu öğrenciler? Özelde görev yapanlar... Tabii, tahminimce derneğe hem resmî çalışanlar hem de mezunlar, özel çalışanlar üyedir. Hani burada bu alanla ilgili, özele de gelen, sizden danışmanlık alan öğrenci sayısı ile ilgili bir verimiz var mı ve orada bir fayda görüyor musunuz diye bunu sormak istiyorum.

İkincisi -son günlerde benim de gündemime gelen, bana gelen tanıdık birisinin aracılığıyla- PDR uzmanları ile okullarda görev yapan öğretmenlerin uyumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Yani öğrenciyi "problemlili öğrenci" diye yönlendiriyorlar rehberlik hizmetlerine fakat öğretmen aslında problemlili, öğretmenin bir mantalite değişikliğine ihtiyacı var. O noktada, PDR uzmanlarının tavsiyesi olabiliyor mu? Çünkü bana gelen konuda "Ya, okuldan öğrencinizi alsanız iyi olur çünkü öğretmen sonuçta böyle bir bakış açısında." diye ilkokul öğrencisine böyle bir yönlendirme yapabiliyor devlet okulunda; bunu söyleyebilirim.

Bir de özel ve devlet ayrımını gözetleyebiliyor musunuz kendi derneğinizi olarak yani problemliler benzer problemler mi? Çünkü herkesin öğrencisi, çocuğu kıymetli. Biraz daha devletin içerisindekiler daha uyumlu, işte özel sektördeki... TED'den gelen hocalarımızın da belki... Siz, sonuçta araştırmaları yapıyorsunuz, hani böyle bir veriniz var mı; hani, öğretmen, PDR uzmanları ile veliler arasındaki uyum açısından?

Bir diğer sorum TEPAV'a olacak. Ekrem Hocam, ben de çok yakın takip ediyorum TEPAV'ın araştırmalarını. Dünyadaki eğilimler de dâhil olmak üzere pandeminin etkisini nasıl görüyoruz? Yani pandemide hızlı bir şekilde dijitale girmek ve bu belki sindire sindire olmadı, ekran süresi kısıtlanan çocuklar elinde telefonlarla, iPad'lerle birden eğitime dâhil oldular ve sonrasında da bir sene sonrasında da aileler artık çocuklarının elinden iPad'i alamaz oldu. Burada sizin verdiğiniz verileri sonrasında da daha detaylı inceleyeceğim ben. Burada bir etki olduğunu düşünüyor musunuz hem dünya olarak hem de Türkiye olarak?

Bir de mesela, depremin etkisi oldu mu? Siz, her olağanüstü durum sonrasında bir araştırma yapıyorsunuz. Bunların okullardaki eğilimlere de işte şiddet eğilimlerine de bir etkisi oldu mu?

Son bir soru: "İçerik algoritma filtreleme" dediniz, ben hemen notlarımı aldım, öneri gerçekten çok önemli bir öneri. Az önce Nilgün Hocam şunu söyledi: "Şiddetle ilgili bir veri yok, dijitalin şiddete desteği noktasında." Peki, yalnızlık duygusu, aidiyet duygusu konusunda bir etkisi var mı acaba? Böyle bir verimiz var mı bizim elimizde; çok fazla sosyal medya kullanan, çok fazla dijitalle uğraşan çocuklarımızda, oyun oynayan çocuklarımızda aidiyet duygusunu kaybetme, değerlerden uzaklaşma gibi bir veri elimizde mevcut mu?

Son olarak; 2000 yılında benim büyük oğlum İsviçre'de -bizim mecburen orada bir hizmetimiz vardı çalışma alanımız orada olduğu için- 1'inci sınıfa başlamıştı; anaokulu ve 1'inci sınıf. Evet, tabii, buraya da döneceğimiz için sürekli kuzeniyle karşılaştırıyoruz, o da ilkokul 1'de, bizimki de ilkokul 1'de. İşte, matematikte çok gerideler, 20'ye kadar sayıyorlar, topluyorlar, çıkarıyorlar; o kadar. Burada çarpmayı da öğrenmiş durumdalar. İşte, problemler çözüyor kuzeni. Hocaya gittim, dedim ki: "Ya, biz sonuçta Türkiye'ye döneceğiz, böyle bir uygulama olmayacak mı?" Bir orta kadar falan bir yazı yazmadılar, el yazısı yazıyorlar, Fransızca eğitim. Bana dedi ki: "Siz ne yapmaya çalışıyorsunuz? İlk üç sene eğitimidir, ondan sonra öğretim olur." Yani şu anda baktığımızda, işte, ilkokul 1'inci sınıftan itibaren -torunum 3'üncü sınıfta- bir rekabet, inanılmaz bir rekabet yani ilk okumaya başladıktan sonra kelime sayısı ile rekabet yapılmaya başlandı. Bu konuda öğrencilerin beklentisi ne, bunu dikkate alıyoruz mu -belki PDR'ciler bunu bilebilir diye düşünüyorum- ya da öğrenci beklentisi analiziniz var mı TEPAV olarak?

Hepinize çok çok teşekkür ediyorum.
Uzattığım için kusura bakmayın Başkanım.
BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Estağfurullah.
Erdal Hocam...

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Aslında yani bu oturumun başından beri hep söylenen bir şey var ki veri izlemeyle ilgili ciddi bir problemimiz var ama okullarda psikolojik danışma servisine başvuran öğrenci sayısı, özel okullarda ve Millî Eğitime bağlı okullarda psikolojik danışma servisinden yararlanan öğrenci sayısı her zaman takip edilen bir şey, hem RAM'lar tarafından hem Millî Eğitim tarafından bunun verileri takip ediliyor, bununla ilgili bir şey yok ama özellerdeki... Yani özel psikolojik danışma ve rehberlik araştırma merkezlerinin açılması yeni gerçekleşen bir süreç, Türkiye'de şu anda sayıları oldukça az, evet, özelde de çalışılıyor. Bir de sorunlu ya da bu tür psikolojik problemleri yaşayan öğrenciler sadece psikolojik danışmanlara da gitmiyorlar; psikologlara, psikiyatlara, aile danışmanlarına, çocuk gelişimcilerine... Yani bu noktada bu mesleğin savunuculuğunu yapan bir örgütüz, bugün bunun için yer almıyoruz ama ruh sağlığı yasası gerçekten bizim için kanayan bir yaradır. Aynı alanda çalışan psikologlar, psikolojik danışmanlar, psikiyatrlar, aile danışmanlarının mesleki sınırları tam olarak netleşmemiş, "O benim alanım, şu senin alanın..." vesaire tartışmaları ciddi anlamda bir problem. Bu da bu alanın ciddi anlamda istismara açık bir alan hâline gelmesine neden oluyor. Bu alanla hiç alakası olmayan insanların, insanların ruh sağlığıyla yakından ilgilendiğini görüyoruz.

Hep bir ötekileştirme... Bu, buranın tartışma konusu değil ama ne yazık ki buraya da yansıyan bir tarafı da oluşturuyor aynı zamanda. Bu ülkenin insanların sağlıklı bir şekilde ruh sağlığı hizmetinden yararlanması, bu meslek sınırlarının da biraz daha belirginleştirilmesine ihtiyaç duyuyor.

"Özellerden veri var mı?" Ne yazık ki özellerde bu veriyi takip edebilecek bir sistemin olduğunu düşünmüyorum açıkçası yani özel bir psikoloğa, psikolojik danışmana gidildiğinde onun rapor verdiği... Belki vergi sistemi üzerinden ki onlar da eğer gerçekçi bir şekilde gerçekleştiriliyorsa belki onun üzerinden olabilir. Öyle de bir durum ne yazık ki yok.

Okuldaki psikolojik danışmanlar, rehber öğretmenlerin öğretmenlerle uyum sürecinde... Psikolojik danışmanlık rehberlik mesleğinin en önemli şeylerinden bir tanesi müşavirlik hizmeti yani okuldaki yönetime, okuldaki öğretmenlere psikolojik danışmanlık ve rehberlik mesleğiyle ilgili danışmanlık hizmeti de sunar. Yani bazen dediğiniz gibi öğretmenin kendisi de problemlili olur ama siz de takdir edersiniz ki yanınızdaki arkadaşınız problemliyse yani bunu direkt problemlili değil de... "Okul, sınıf yönetiminde bireyi merkeze alan da bir yaklaşım varmış..." Biz de öğrencilerimize nasıl yaklaşacakları konusunda dersler veririz, bunu nasıl anlatacakları. "Ya, şöyle bir gelişme varmış, şunlar da takip ediliyormuş." gibi farklı farklı. Kimisine doğrudan söylersiniz "Hocam, böyle böyle bir durumla karşılaşıldı." diye. Elbette ki müşavirlik hizmetinin kalitesi de okul psikolojik danışmanının yeterliliği, yetkinliğiyle ilgili bir durum. Otuz yıllık bir öğretmene yeni mezun bir psikolojik danışman sınıf yönetim becerisiyle ilgili bir şey söylediğinde yani çok da kabul görür mü? Yani bu noktada, işte, okul rehber öğretmenin nasıl yaklaşacağını bilmesiyle ilgili.

Bizler akademisyenler olarak teorik olarak bunları anlatıyoruz ama okuldaki psikolojik danışmanlar bunu nasıl sağlıyor noktasında tam bir geri bildirim aldığımızı söyleyemiyorum. Bazen kabul edilmiyor. Evet, okul psikolojik danışmanları bazı okullarda dediğiniz gibi kabul görmüyor, öğrencinin savunucusu, öğrencinin avukatı vesaire gibi. Yani biz de hep konuşurken öğrencinin yüksek menfaati doğrultusunda konuşmaya çalışıyoruz ama biz de bu sistemin bir parçasıyız nihayetinde.

"Özel ve devlet ayrımı; onların sorunları farklı mı?" Her okulun sorunu farklı, hemen yan taraftaki okul ile öbür taraftaki yani kuzeydeki okul ile güneydeki okulun çünkü onu meydana getiren öğrencilerin özellikleri farklı. Özel ve devlet okullarında aynı gelişim çağındaki çocukların benzer sorunları olabildiği gibi, farklı yerleşim yerinden, farklı gelişimsel özelliklerinden, farklı sosyokültürel özelliklerinden kaynaklanan farklılıkları var. O yüzden, rehberlik programlarında standart bir program yapmak imkânsız bir şeydir, doğru da değildir. Yani, rehberlik araştırma merkezleri okullara yıllık çerçeve program gönderir ama okul o çerçeve program doğrultusunda kendi problemlerine yönelik yeni programı oluşturmak zorundadır. Bu olayın doğası böyledir. Yok, ondan bağımsız bir şey yaptığımız zaman yukarıdan sorunları belirleyip aşağıda problemleri çözmeye çalışırız, sahadaki problemleri anlamadan biz peşin çözümler üretmeye çalışırız ki yanlış bir durum olur. Devlet ve özel yani devlet ve özel okuldaki öğrencilerin bu noktada sorunlarının da farklı olma ihtimali yüksek yani beklenen de bir şeydir, doğal bir şeydir diye düşünüyorum.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Teşekkür ediyorum.

TÜRK PDR-DER GENEL BAŞKAN VEKİLİ PROF. DR. ERDAL HAMARTA - Ben teşekkür ediyorum.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Buyurun.

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Birincisi, bu aidiyet duygusuyla dijital kullanıma yönelik, evet, bir sürü akademik araştırma var bunu bulan ama bahsettiğimiz, bu üçümüzün de değindiği o PISA verisinden de çıkıyor. İşte, benim önümüzdeki hafta yayınlanacak bir notum var, orada sosyal medya kullanımını, bahsettiğim o pasif/aktif ve süre detaylarını da kırabiliyoruz, aidiyeti de mesela okula aidiyet açısından ölçebiliyoruz. Sosyal medyaya özellikle daha fazla pasif olarak maruz kalan çocuklardaki aidiyet hissinin daha düşük olduğu görülüyor. Yani direkt Türkiye verisinden destekleniyor bu, küreselde de aynı çıkıyor yani Türkiye ile küresel arasında bir fark yok.

Dijital ekosistemin çocuklar üzerindeki etkisi pandemi sonrası arttı; aslında, çocuklar için değil sadece, hepimiz için arttı. Burada birkaç kanala ayırmak lazım. Sosyal medyayı sağlayan o teknolojik araçların, ona erişmeyi sağlayan araçların topluma penetrasyonu çok hızlandı şey sonunda yani normalde dijital araçları olmayan haneler bile buraya erişebilir hâle geldi. Hatta şöyle göstereyim: Toplum öyle bir hâle geldi ki mesela PISA'daki yaşam memnuniyeti skorlarına baktığımızda yaşam memnuniyetinin en düşük olduğu grup hiç dijital aracı olmayanlar çünkü burada bir yoksunluk oluyor artık, herkesin dijital aracı olduğu bir yerde sizde olmadığında direkt mutsuz hissediyorsunuz ama bu grubu tecrit edip kalanlara baktığımızda yani var olanlar içinde de sosyal medyaya maruziyetin süre yoğunluğu arttıkça yaşam memnuniyetinde "U" şeklinde bir ilişki görüyoruz tuhaf bir şekilde yani orta seviyelere kadar azalıyor aslında, şeyi yok ama sonrasında giderek artmaya başlıyor. Dolayısıyla bunun bir hedef, ideal bir noktası var. O yüzden çocukları ne bu cihazlardan tam izole etmek ne de çok maruz kalmalarını sağlamak gerekiyor, bunun bir denge noktası

var; biz buna "ekran süresi" diyoruz. İşte, hep literatürde bütün öğretmenler bu yönde tavsiyelerde bulunuyor ama "ekran süresi" dediğimiz işin görünen yüzü. Eğer bir hanedeki... Devletin hanenin içini kontrol etme gibi bir görevi yok ama toplumsal değişim vurgusunu o yüzden yaptım Sayın Vekilim. Artık annenin elinde telefon, babanın elinde tablet, televizyon açık, kimse televizyona bakmıyor hanelerine döndük biz. Şimdi, siz böyle bir ortamda çocuğunuza "Aman oğlum, senin ekran süren bir saat." dediğinizde bunun pek bir manası olmuyor, eğitsel bir karşılığı da olmuyor hani bizim açımızdan. Rol model kim burada? Çocuk kendi kendine sosyal medyada rol modeller buluyor ve onlara benzemeye çalışıyor. O yüzden ben "Orada ahlaki boşluğu kimin doldurduğu ya da anlam krizinde çocuğun orayı neyle doldurduğu hanenin sorumluluğundadır." dedim ve raporumda da işte, Şenol Vekilimizin bahsettiği o aile faktörüne niye değindim bir kurum olarak, bu yüzden yani ilk dolduracak yer aile. Belki Aile Bakanlığına bu sorular sorulabilir "Siz bu minvalde bir şeyler alıyor musunuz?" diye.

Pandemide spesifik bir şey yok, 6 Şubat spesifik ama 6 Şubatla ilgili bizim, işte, Türk Psikiyatri Derneğinin üyelerinin yaptığı araştırmalara baktığımızda özellikle "Twitter" gibi enformasyon paylaşım kanallarında, işte afet sonrası Hatay, Maraş, Malatya bölgesinde "Twitter"i kullananlarda böyle hani poststres travmalarının yoğunlaştığı, onu sürekli daha fazla işte hatırlamaları, tekrar yoğunluğunun artmasına sebep olduğuna yönelik bazı akademik bulgular var ama onun dışında çocuklar üzerinde etkisine yönelik bir çalışma görmedim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - İbrahim Bey, buyurun.

İBRAHİM ÖZYAVUZ (Şanlıurfa) - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Ben öncelikle sizlerden çok yararlandığımı ifade etmek istiyorum. Dolayısıyla hepinize teşekkür ediyorum.

Sorunun merkezinde Ekrem Bey var ama ben genelinize soracağım: Millî güvenlik veya vatandaşlık derslerinin Millî Eğitim müfredatından kaldırılması öğrencilerin millete ve ülkeye aidiyetini azalttı mı, yeniden müfredatta yer almalı mıdır? Bu soruya cevap vermenizi istiyorum.

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) - İbrahim Ağabey, Kenan Evren getirmişti onu, 12 Eylülün şeyi, darbenin dersleri onlar.

ŞENOL SUNAT (Manisa) - Vatandaşlık...

İBRAHİM ÖZYAVUZ (Şanlıurfa) - Hayır, millî güvenlik ve vatandaşlık. Hayır, hayır, Kenan Evren getirmedir.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Bu soru herkese geldiği için ben Sabiha Hanım'dan başlatarak cevap isteyeceğim.

TEDMEM DİREKTÖRÜ SABİHA SUNAR - Az önce değerli vekilimiz de benzer bir soruyu sormuştu yani Andımız'la ilgili, vatandaşlık dersleriyle ilgili; o soruyu ben cevaplamıştım ama tekrar etmem gerekirse tekrar edebilirim.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Yok, tekrar etmeyin, cevaplandırmıştınız.

Evet, o zaman, Ekrem Bey, size verdim bu soruyu.

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Değerler tartışması kapsamında ilk cevabı ben vermiştim, sonra siz vermiştiniz aslında. Yani olsa da olur, hani bir tercih meselesi.

ŞENOL SUNAT (Manisa) - Yok, araştırmacı öyle demez.

İBRAHİM ÖZYAVUZ (Şanlıurfa) - Hayır, sizin araştırmalarınızda bu...

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Tamam, İbrahim Bey bu soruyu zaten milletvekillerine sordu.

TEPAV KALKINMA PROGRAMI DİREKTÖRÜ HÜSEYİN EKREM CUNEDİOĞLU - Cevabımı yineleyeyim yine. Hani ben kendim bireysel olarak bir faydasını gördüm ama bir iktisatçı ve akademisyen olarak kendi bireysel örnekimden genelleme yapamam, o yüzden daha detaylı araştırmam lazım.

BAŞKAN YUSUF BEYAZIT - Hocalarım, çok teşekkür ediyoruz.

Gerçekten çok müstefit olduk, çok yararlandık, çok güzel sunumlar oldu, emeğinize sağlık ama dediğim gibi, Komisyonumuza yardımcı olacak bilgileri daha sonrasında da bizlerle paylaşırsınız.

Bir sonraki toplantımızı 30 Haziran Salı günü saat 15.00 olarak rezerv etmiş oluyoruz.

Arkadaşlar, bugünkü toplantıyı kapatıyorum.

Kapanma Saati: 17.11